РОДОПСКИ СТАРИНИ

или

СБОРНИКЪ

отъ

Обичаи, Суевѣрия, Пѣсни, Пословици, Нарѣчие, Прикаски, Паметници, Прѣдания, Описания, Баяния и пр. на родопскитѣ жители.

КНИЖКА II.

ОБИЧАИ ВЪ АХЖ-ЧЕЛЕБИЙСКАТА КААЗА.

Съставилъ и нарѣдилъ

С. Н. ШИШКОВЪ.

ПЛОВДИВЪ

Търговска Печатница на В. Ив. Спатаропулосъ.

1888.

Родопски старини.

Български народни обичаи, отъ зачатието на человѣка до смъртьта му, въ Срѣдня Родопа.

I. Обичаи въ Ахж-челебийската кааза.

Б). Рожденне.

(Продължение отъ I книжка).

Още на първий часъ слѣдъ рождението на дѣтето, омивалъ го съ топла вода. Въ първото окъпвание, бабата бърза да му *наръч̀е* бждящий му животъ добрь, доклѣ не сж дошли урисницитѣ и му нарѣкжтъ лошо. Тъй напр. бабата *нариц̧а* на дѣтето да бжде добро, да живѣе до старость *да устар̀ъва*, *да убъл̀ъва*, да стане богатъ човѣкъ, да иде на *хажило'акъ* и други такива. Слѣдъ три, четире или петъ дни (обикновено внимаватъ да е понѣдѣлникъ или четвъртъкъ), отъ рождението, бабата *сул̀и и уба̀нюва* дѣтето по слѣдоющий начинъ; при изгрѣванието на слънцето, бабата зема ситно счукана соль и я омесва съ прѣсно кравешко масло и намазва дѣтето по всичкото му тѣло, а особенно ставитѣ подъ мишницитѣ, ногитѣ, ржкитѣ и другаде, за да ся не запарватъ. Когато да мѣсятъ маслото, всичкитѣ отъ домашнитѣ земжтъ съ пръстетѣ си по малко соль и турягъ въ маслото, за да бжде дѣтето послушно, *да ни ѐ ѐвру*. Дѣтето оставятъ до стои осолено около единъ чясъ, а бабата въ

това врѣме приготвя нарочно направено за къпание корито, *капальникъ*, напьлня го съ топла вода, въ която родителитѣ на дѣтето турятъ двѣ сребърни парици, за *да ъ ч̀исту кат̀у срѐбру*; турятъ чесновъ лукъ и късче хлѣбъ *да гу ни фа̀татъ у̀руци*; турятъ жѣлѣзно късче *да е йъ̀ку кат̀у жѐлъзу*; изливатъ и малку вину *да ъ чърве'ну кату́ ви'ну*; турятъ памукъ *да ъ бъ'лу кату' паму'къ*; турятъ и зелено клонче отъ дърво за *да ъ здр̀аву и по'ъ̀ргаву*. Тогава бабата зема дѣтето, туре го въ коритото и го омива добрѣ отъ сольта и маслото, като му говори *бла̀га б̀анъ*; послѣ го изважда и го облича въ нови чисти дрѣшки, които понапрѣдъ подава на три пѫти въ огньтъ накадява ги три пѫти съ разни трѣви плюйнува три пѫти въ тѣхъ, и прѣкарва прѣзъ тѣхъ на три пѫти по единъ разгоренъ въгленъ. Слѣдъ това облича дѣтето и говори: *к̀уче ф' р̀иза раст̀е*. Всичко това ся прави да бѫде дѣтето здраво и весело и да го не сполита нищо лошо. Облѣченото дѣтенце подава на три пѫти къмъ огньтъ и послѣ го дава на майка му, а тя дарява бабата съ нѣкоя пара и кърпа. Ако би нѣкоя частъ отъ тѣлото да не ся е осолила добрѣ, солятъ го вторий пѫть. По сѫщии начинъ всяка седмица въ четвъртъкъ къпатъ дѣтето, до 40 й денъ или и повече.

В). КРЬЩЕНИЕ.

Слѣдъ нѣколко дни отъ рождението на дѣтето, опрѣдѣлятъ ближний праздниченъ день за крьщението, който бива 5-8дни отъ деньтъ на рождението и явятъ за това на крьстникътъ. Само въ случай че дѣтето е не здраво, крьщаватъ го въ домътъ имъ слѣдъ нѣкой день, или тутакси слѣдъ рождението му. Инакъ каквото ида било, трѣбва да ся крьсти въ черквата. Родителката за тоя день трѣбва да ся облѣче и стане отъ постелята, а крьстникътъ приготвя нова окичена съ разни копринени и сърмени краски пелена, повой и нови дрѣшки за дѣтето [1]).

---

[1]) Когато крьстятъ дѣтето, обличатъ го въ крьстниковитѣ дрѣхи и съ тѣхъ го занасятъ на родителитѣ му.

На опрѣделений день, слѣдъ отпустъ служба, кръщаватъ дѣтето и даряватъ крьстникътъ, крьстницата и свѣщенникътъ съ домашни кърпи. Послѣ това занасятъ дѣтето у дома му, гдѣто родителката посрѣща крьстникътъ на прагътъ на кѫщнитѣ врата и крьстникътъ на три пѫти казва на родителката: *йъврѐйчъ ми да́ дъ христѝнчъ ти да́ вамъ*, и дава дѣтето на майка му, а тя го цѣлува на рѫката. Името на дѣтето опрѣдѣлятъ родителитѣ или крьстницата, и му даватъ име то на най блиский роднина, бащата или майката на родителитѣ му, или пакъ на крьстникътъ или крьстницата, а това ся прави отъ почетъ и уважение. Тоя, на когото името е дадено на дѣтето, подарява му отъ послѣ нѣщо за споменъ, а дѣтето е длъжно да показва особна почетъ къмъ него.

Крьстникътъ и крьстницата и другитѣ роднини, честитятъ на родителитѣ, и слѣдъ като ги почерпятъ съ кафе и ракия отиватъ си. Слѣдъ обѣдъ една жена съ цвѣтя отъ страна на родителитѣ, отива и *калѐсува*, призовава крьстникови, роднинитѣ и съсѣдитѣ на *карща̀ вану* у родителитѣ. Слѣдъ нѣкой часъ ся сбератъ всичкитѣ у родителитѣ, гдѣто ги гощаватъ съ ясте. На отиване, пожелаватъ *длйо̀ги дѐнъ* и добро на дѣтето и даряватъ го съ по нѣкоя пара, а крьстникътъ дарятъ съ кърпа и риза, а крьстницата съ *тъстъмѐлъ* и *минъд̀илъ*. Послѣ събиратъ въ торби два или четире хлѣба и двѣ баници и пращатъ жени заедно съ крьстникови, та ги испращатъ у дома имъ и занесатъ хлѣбоветѣ, а крьстникътъ ги дарява съ пари за трудътъ имъ [1]).

Отъ деньтъ на рождението до четиредесетий день, родителката не излиза отъ домътъ си, нито да ся доближи до мѫжьтъ си, за да *ни урад̀иса*. Всяка вечерь на огньтъ турятъ ужь рогъ отъ коза, на който меризмата распъжда лошитѣ духове, и дѣтето повиватъ съ връвъта—*к̀орда*— отъ чекрѣкътъ — *руд̀анътъ* — за да стане дѣтето пъргаво,

[1]) Отъ тия баници и хлѣбътъ крьсникови раздаватъ на съсѣдитѣ си и роднинитѣ си, по едно късче, *да хмиса ило́дътъ куми цитъ*.

да тарч̀и кат̀у руд̀ анъ. Родителката не докоснова огньтъ, защото дѣтето ставало лошо като огньтъ и вечерь, отъ какъ ся мръкне, не даватъ да ся изнася на вънъ отъ кѫщи огнь, соль и др. На майката, която първо е захранила новороденото, ѝ даватъ баница — *клинъ.* — единъ хлѣбъ и нѣкоя пара като за възнагражденіе.

До четиредесятий день, всякоя съсѣдка, роднина или приятелка на родителката, ѝ занасятъ или испращатъ по единъ хлѣбъ съ по една баница, а по далечнитѣ и роднини по единъ сѫдъ суровъ фасулъ и по единъ хлѣбъ; това ся казва *сп̀ онда. Спо́ ндата* носятъ въ празниченъ день, и у родителката когато отидатъ, гощаватъ ги.

На четиредесятий день, родителката ще очисти, омие и нарѣди всичко изъ кѫщи, ще ся облѣче въ пайновитѣ си дрѣхи, ще земе дѣтето и съ баба си, или нѣкоя стара жена отъ роднинитѣ ѝ, на мѫжьтъ ѝ, ще отидатъ въ черквата утриньта рано, гдѣто свѣщеникътъ чете *ч́иста мул̀итва.* На връщание бабата ще заведе родителката на три *ца̀ли* кѫщи, гдѣто ѝ честитятъ и даряватъ дѣтето съ нѣщо *бълку,* кърпа или вълна. А презъ деньтъ отиватъ и по всичкитѣ си роднини и всякждѣ ги даряватъ. Тоя день родителката ще излѣе *мул̀итвенната во̀да* по малко всякждѣ, по дворътъ, градината и изъ кѫщи, гдѣто родителката за работа е била принудена да отиде до четиредесятний день.

г). ОТУЧВАНИЕ.

(Уду́чьванйѣ).

Когато дѣтето порасне, захване вече да яде, или пакъ по причина на непраздность, майката го отучва отъ да *с̀пе-бозае* — по слѣдующий начинъ: за отучванието избиратъ добъръ день, понѣдѣлникъ или четвъртъкъ. Майката испича на огньтъ яйце, безъ да го види дѣтето и съ него обиколи — *убигр̀ анъ* — задницата му на три пѫти и му го дава да го изяде и отъ тогава по никакъвъ начинъ не му дава да бозае. А за да го отстрани

отъ гърдитѣ си, зашива пазухитѣ си и туря на грьдитѣ си руно вълна, парцаль или друго нѣщо и го плаши съ него. Вѣрва ся, че дѣте отъ какъ ся отучи по причина на поврѣждание, майка му ся смили и го повтори да бозае, или пакъ на сънъ измами майка си и бозае — *ирусъ̀ е*— то кога порасне, става *урс̀ узъ*, — съ лошо око — каквото види, или срѣщне нѣщо, човѣкъ или добитъкъ по пѫть, урочясва и го постига лошо, и па такъвъ човѣкъ никога не напрѣдва работата му. Отучванието става всякога слѣдъ една или и двѣ години отъ рождението на дѣтето, а само въ голѣма нужда, като по болесть или непраздность, отучватъ го и слѣдъ шестий мѣсяцъ, нъ никога не по напрѣдъ.

Д). „ПРѢМѢНОВАНИѢ“.

Щомъ *ирухо̀ ди* дѣтето и стане отъ една година повече, крьстникови приготватъ на дѣтето цѣлъ единъ катъ облѣкло заедно съ обущата му и явятъ на родителитѣ му, че едикой праздниченъ день, утро или вечерь, *щѣ му ст̀ орѣтъ хад̀ етѣтъ и гу ирѣмѣнйо̀ тъ*. Родителитѣ за тоя день приготвятъ ясте и питие и пращатъ една жена съ цвѣте или какво и да е зелено, клончета отъ цвѣте, та *калесува* по блискитѣ имъ роднини, съсѣди и крьстникови *на ирѣмѣн̀ ованйѣ*. На опрѣделеното врѣме ся събиратъ всичкитѣ и крьстницата изважда занесенитѣ дрѣшки и сама облича дѣтето, врьзва му и нѣкоя пара на рѫцетѣ и тогава честитятъ всичкитѣ на родителитѣ му. Слѣдъ това черпятъ ги и ги гощаватъ и послѣ ся разотиватъ всички, а крьстникътъ дарятъ съ риза и кърпа, крьстницата съ *тѣстѣмель* и кърпа а по нѣгдѣ и съ *минѣдиль* (прѣстилка), както и домашнитѣ на крьстникови съ по една кърпа. На отивание, родителитѣ на дѣтето, събиратъ въ една торба две баници, два или четире хлѣба и пращатъ жена да ги занесе заедно съ крьстникови у дома имъ, гдѣто крьстникътъ я дарява съ по нѣкоя пара. Крьстницата щомъ я дарятъ, трѣбва да *ирим̀ етнѣ* — об-

лѣче — дарьтъ и съ него да си иде у дома си и въ най блиский праздникъ гдѣто роднинитѣ и съсѣдитѣ ѝ честитятъ. Отъ хлѣбоветѣ и баницитѣ, крьстницата нарезва на малки късове и *густ̀и* всичкитѣ си роднини. Родителитѣ облѣкътъ дѣтето и го посятъ въ черква, гдѣто му честитятъ *сасъ здра̀вйнъ да ги но̀си и днъ̀е.*

Е). ГОДЕЖЬ.

(Гла̀вѣшь).

Когато момъкъ достигне 20--25 а негдѣ и 30 годишна възрастъ, съгради си кѫща и си урѣди работитѣ, а мома стане на 16—20 години, тогава става годежь. Залюбванието мѣжду момъкъ и мома става още отъ дѣтинство. Годежьтъ става съ съгласието на родителитѣ и рѣдко става годежь безъ родителско одобрение. Момата гледатъ да бѫде отъ добра фамилия, работна, кротка а момъкътъ гледатъ да бѫде състоятеленъ, да има поминъкъ, да е миренъ, да сѫ добри родителитѣ му, а въ днешно врѣме глѣдатъ да бѫде състоятеленъ. Има случяи въ които момъкътъ прѣди да ся годи, зема отъ родителитѣ на момата нѣщо въ пари или друго имущество.

Момъкътъ който ще ся годи, явява на родителитѣ си, или тѣ нему, за момата която одобрява той или тия. Родителитѣ ако одобряватъ момата, понапредъ удумватъ у моминитѣ роднини и родители чрѣзъ други хора, да ли тѣ ще приематъ. Или пакъ пращатъ нѣкои жена отъ роднинитѣ си у момини да съгледа изъ кѫщи момата и редътъ имъ и ако всичко ся хареса на момкови (родители тѣ иматъ голѣмо влияние на дъщеритѣ и синоветѣ си за такива случаи), или ненадейно ще идатъ у момата за годежьтъ, или имъ явяватъ по напредъ, че еди кояси вечеръ ще имъ идатъ госте. Има случяи, въ които момкови догдѣ не приематъ нѣщо отъ страна на момини за вѣрность, не отиватъ, защото има и такива случяи, момини да повикатъ единъ момъкъ да прати *мума̀рь*, че после ги вращатъ, а това ся счита за голѣмо унижение на момкови.

На опрѣдѣленна-та вечерь (годежитѣ тукъ обикновенно ставатъ вечеръ, нощѣ), момковий баща, или ако нема баща, по голѣмий му братъ, повиква отъ най блискитѣ си роднини, само мѫже отъ двама души до 10 и до 30, а нѣгдѣ и повече, събира въ една нова торба едно шише ракия, бѣла кърпа съ малко орисъ — *с̀ ъмънцъ*, памукъ, зелено цвѣте (босилекъ тъ е най прѣдпочтителното цвѣте по годежи и свадби), момковий прьстенъ и пари сребърни или златни на брой отъ 50—3000 гроша, спорѣдъ състоянието и желанието на момъкъ тъ и родителитѣ му. Приготвени тъй, отиватъ на чело съ бащата у момини. Тии са казватъ *мумаръ* и трѣбва да бѫдѫтъ на брой чифтъ а не текъ. Моминитѣ родители ги посрѣщнатъ, здрависватъ и когато ги черпатъ, *мумаръ тъ* не пиятъ нищо, а единъ отъ тѣхъ при влизанието си още, ще отиде и попипа огньтъ. Слѣдъ многото коментарии, обикновенннн и на почетъ въ родопитѣ въ такива случаи, момковий баща или другъ нѣкой, който умѣе да приказва разумно, казва на моминитѣ родители: „*нйъ смъ душ ѝ и, са̀ нъ ви смъ на мум̀ а са, ак̀ у ви ъ др̀ агу, и аку йъ касм̀ етъ чи да пиѐ мъ рак̀ иъ* . . . .“ Моминитѣ родители са прѣструватъ, че ужь момата е малка, глупава още и други такива, и послѣ имъ кажатъ: „*чи га гу стъ нашли вйъ мунас̀ иипъ, и га па стъ пусл̀ агали йъдноашъ, н̀ ипъ васъ двашъ* „. Момковий баща тогава става на крака, зема шишето и черпи съ ракията най напредъ родителитѣ на момата, роднинитѣ ѝ и послѣ всичкитѣ като славятъ: “ *х̀ айда Го̀ спутъ да хми пум̀ ага, да са сбѝ ратъ, да са зд̀ иратъ да са ду̀ диратъ, да са вийо̀ тъ ка̀ ту л̀ озуфъ к̀ оръпъ* . . . . „. Послѣ дава шишето съ ракията и чашата на моминий баща или майка та черпатъ и тѣ, а слѣдъ тѣхъ черпятъ и всички тѣ, по редъ. Тогава момковий баща изважда отъ торбата занесеното и поиска да дойде момата. Момата безъ да проговори никому, влиза при мумарѣ тѣ цѣлува рѫка най напредъ на момковий баща и послѣ порѣдъ всички тѣ, а момковий баща ѝ дава торбата съ всичкото и ѝ честити; момата зема и го дава на баща си и майка си и имъ цѣлува рѫка и си излезва.

Слѣдъ това когато излазятъ момарѣтѣ, дарятъ ги, момковий баща, братиятата му съ ризи и по една кърпа, а другаритѣ съ по кърпа, прѣметна та прѣзъ десното рамо, които ги запасватъ на пояситѣ си и си отиватъ у тѣхъ тъй. На момъкътъ дарътъ е риза и кърпа, на момковата майка, сестри, снахи, лели съ *миньдилѣ* или *тъстъмелѣ* и съ по една кърпа и на всички други момкови роднини. Тия дарове, събиратъ въ друга торба, въ която турятъ моминий пръстенъ съ орисъ, памукъ по малко и съ цвѣте въ чиста бѣла кърпица. Даровете на момковитѣ роднини пращатъ съ момарѣтѣ, защото тѣ недохождатъ всичкитѣ тогава у момата съ мумарѣтѣ. Слѣдъ даряванието, момарѣтѣ си излазятъ и си отиватъ, а момата по рѣдъ цѣлува всякиго на десната ржка, а тия я даряватъ съ пари, което ся казва *фиифъ* и си сж на момата. Вечерьта, когато става годежьтъ, момковитѣ родители ся сговарвятъ съ моминитѣ кога да бжде другий годежь, какъ да стане, какво да прави момата и момъкътъ, напр. че трѣбва да бждатъ скромни, да си отдаватъ почетъ, да внимаватъ къде ходятъ и др. такива. Момковитѣ родители у дома си нареждатъ даровете на видно мѣсто въ кжщи и съсѣдитѣ и роднинитѣ имъ отиватъ и ги честитятъ, а на най блиский праздникъ тѣ ся *угиздѣтъ* съ тѣхъ и ходятъ въ черква. Отъ тогава послѣ момъкътъ не може да погледне друга мома или да иде на хоро, на сѣдянка и на други веселби безъ годеницата си, сжщо и момата. Момата на пжтьтъ или въ кжща когато случайно ся срѣщне съ момъкътъ или роднина негова, крие ся и единъ другъ си отдаватъ почетъ на новитѣ си роднини. Тоя годежь ся казва *н̀ оспънйѣ лиш̀ ънъ* или *мънѐ нйѣ поарстънъ.* Слѣдъ една седмица, въ нѣделя вечерь, моминитѣ роднини повикватъ (поканятъ) момъкътъ на госте за първъ пжть у годеницата си. Момъкътъ заедно съ брата си, или другъ неговъ близъкъ роднина, отиватъ, у годеницата си и занасятъ едно шише ракия. Тамъ ги гощаватъ и си отиватъ, като ги даряватъ пакъ съ по една кърпа, а тѣ даряватъ момата съ пари. Годеницата въ по прѣдишни врѣмена у дома си не е излизала никакъ прѣдъ годиникътъ си или родителитѣ му и сж ся вижда-

ли само на хорото или на сѣденка, нъ сега тѣ си излизатъ и свободно са разговарятъ съ годеникътъ си или роднинитѣ му. И момъкътъ въ седмицата веднѫжь е отивалъ у годеницата си и само вечерь, а сега отива когато иска. Въ сегашне врѣме тия обичаи сѫ спазени строго у помацитѣ, гдѣто момъкътъ вижда и говори на момата само слѣдъ вѣнчанието.

Вторий годежь става съ носение ракия. Слѣдъ единъ мѣсецъ или слѣдъ една година и повече, момъкътъ праща родителитѣ си у годеницата си та занисатъ отъ 2 до 30 оки ракия, захаръ, каве, сладко, и други дарове на годеницата си, а моминитѣ родители ги даряватъ съ *да̀рувъ* пакъ както и на първий годежь. На другий день и момкови и момини пращатъ по една жена съ гърне пълно съ ракия, и цвѣте и ходятъ по всичкитѣ имъ роднини, съседи и приятели и изъ цѣло село изъ къша въ кѫща да черпятъ. А у момъкътъ и у момата си отиватъ пакъ особно *на ракия* да ги черпятъ и имъ честитятъ, гдѣто пѣятъ, играятъ и свирятъ съ гайди. Въ сегашно врѣме, носянието ракия става веднъжь съ първий годежь, а по нѣгдѣ носятъ само прьстенъ и *лишѫнъ*, и годежьтъ държятъ тайно, безъ разноски и отъ двѣтѣ страни.

„НОСѢНИЕ ГИЗДИЛУ“.

Слѣдъ нѣколко врѣмѣ, момковитѣ родители ся споразумяватъ въ кой день щс стане третий годежь, който ся счита за най здравъ и сигуренъ отъ какъ стане. Момъкътъ приготвя *сре барни шинжѝ рѫ*, *ѝ гли кỳ рѫшница*, *по̀ дбранѝ ици*, *чѫпра̀ зѫ*, *дюлб̀ енъ*, *фуст̀ анъ* или *воалнѫникъ*, *кỳ ндурѫ*, *жюрапѫ*, *фесъ*, *зю̀ нки*, *углѫда̀ лу*, *купр̀ инѫна* кърпа и др. и заедно пакъ съ ракия, орисъ, каве, захарь, сладко, сухо грозде и други, всичкитѣ момкови роднини, сестри, лели майка и други начело съ момъкътъ отиватъ у момини. Моминитѣ родители повикватъ пакъ своитѣ си роднини и тамъ моминитѣ родители ги черпятъ и гощаватъ всички. Момковитѣ роди-

тели изваждатъ *гизд илуту* и го даватъ на момата, а тя цѣлува ржка на всички. Слѣдъ това тя ся облича, и облѣчена излезва, а заедно съ нея и една нейна близка роднина, жена, та дари момковитѣ родители и роднини кого съ риза, кого съ тѣстѣмель, кого съ миндиль или съ кърпи, а момата по редъ пакъ ги цѣлува всички въ ржка, а тѣ ѝ честитятъ. На излизание, тя пакъ ги цѣлува, а тѣ и даряватъ пари — *фаифъ* — за нейний даръ. Съ *гиздилу ту*, момкови тѣ родители носятъ и четире голѣми хлѣба отъ пшеничено брашно гдѣто на трѣпезата двата или единий *ломятъ*. Сжщото вращатъ и моминитѣ родители т. е. и тѣ два или четире хлѣба, това казватъ: *пуврá щанйъ цá ли*. Отъ тия хлѣбове, моминитѣ родители както и момковитѣ, нарезватъ на малки късове и пращатъ по едно късче та гостятъ всичкитѣ си роднини и съсѣди. Момата гощава отъ захарьта и дарява отъ кърпитѣ своитѣ си дружки отъ страна на момъкътъ. Прѣзъ деньтъ отиватъ у момата и у момъкътъ роднинитѣ имъ да имъ честитятъ и піятъ ракия. У момата изваждатъ всичко занесено отъ момъкътъ да го гледатъ, а у момъкътъ нареждатъ даровета за показъ. Отъ какъ ся занесе гиздилото, отъ тогава послѣ рѣдко може да ся развали годежь, Инакъ разгодявания ставатъ много, и тая страна, която най напредъ развали годежьтъ, общинитѣ ги спогаждатъ съ глоба толкова, колкото струва занесеното, напр. ако момъкътъ остави годеницата си, всичко каквото е занеслъ, спиратъ му го за глоба и една чястъ даватъ на черковната касса, а другото остая у мамата, същото е и ако момата не иска годеникътъ си. Момата всякой празниченъ день въ черква и на хоро, ще отива облѣчена съ годениковото и гиздило и момковитѣ родители съ моминий даръ. Отъ тогава послѣ тѣ вече ся сродяватъ, отиватъ си по госте и си отдаватъ честъ единъ други моминитѣ и момковите родители, особенно момъкътъ и родителитѣ му иматъ голѣма почетъ у момини.

Освѣнъ това, момъкътъ когато да отива въ чюжбина по печалба, отива у годеницата си, тя го дарява съ

цвѣте и кърпа, а той съ пари, и за въ пѫтъ му сбиратъ отъ страна на годеницата си особни ястия. Момъкътъ пакъ отъ своя страна, всякога когато си дойде отъ печалба, ще донесе дарове на годеницата си, на майка ѝ, на баща ѝ, на сестритѣ ѝ на братията ѝ и на дружкитѣ и роднинитѣ ѝ, кърпи, чорапе, гривни, захарь, каве и др. На Коледа, на Тодоровъ день, на Петровъ день, Димитровъ день, Никуль день, Успѣние, момковитѣ роднини носятъ у момата по два хлѣба, шише ракие, каве, захарь и др. и нѣкои дарове за годеницата. А момини имъ повращатъ само хлѣбове. На Водици момъкътъ носи освѣнъ горнето и 4-6 оки и повече халва гъста, и момини отъ нея гостятъ по малко роднинитѣ си. На Великъденъ носятъ кукли (хлѣбове съ по едно или повече яйца забити на тѣхъ) и яйца червени, и всякиму отъ кѫщнитѣ даватъ по едно или двѣ, сѫщото имъ повращатъ и момини и ся казва *христ̀осуванйѣ*. Момъкътъ на всяки заговезни и *о̀тгувѣлъки*, съ по една бъклица вино ходи у момата и тамъ *загув̀ѣва* и *утгувѣ́ва*.

Ж). СВАДБА.

(Сѣ́ченйѣ сва́дба).

Годежътъ въ Ахъ-челебийската кааза трае отъ една най много до шестъ години, а въ повечето случаи около двѣ три години. Въ Дарж-дере, Габрово и Еникйой (Ксантийска околия) има случаи въ които единъ момъкъ и мома сѫ годятъ и до 12 години. На рѣдко такъвъ продължителенъ годежъ бива и въ Ахж-челеби. Тая продължителность често става причина на разгодяване, затова изъденъ въденъ годежитѣ траятъ по малко.

Когато момъкътъ е урѣдилъ домашнитѣ си работи, или пакъ нуждата го е заставила да ся жени, а момата е приготвила всичко нуждно спорѣдъ мѣстнитѣ обичаи, тогава става свадба. Свадби въ Ахж челиби, Дарждере и Габрово и Еникйой, ставатъ най много мѣжду Петровъденъ и Богородични пости, мѣжду Успѣние Богороди-

чно и Коледни заговезни и мѣжду Водици и Велики пости. Въ другитѣ врѣмена прѣзъ годината не ставатъ и годявание защото небивало, а ощс повече, защото прѣзъ тия врѣмена и населението повечето отсѫствува по чюжбина. Свадби ставатъ само въ недѣленъ день и много рѣдко другъ день прѣзъ седмицата.

Когато и отъ двете страни сж приготвени, тогава момковий баща съ още единъ неговъ най близъкъ роднина, зематъ едно шише ракия и отиватъ у момини. Тамъ ся черпятъ съ ракия, гощаватъ и ся споразумяватъ съ родителитѣ на момата, въ кой денъ ще бжде свадбата, какви церемонии да правятъ, колко обуща ще трѣбватъ за моминитѣ братя и други роднини, колко дарове за момковитѣ роднини, колко добитъкъ за свадбата и др. Това ся казва *с̀ъчънѝъ св̀адба* и бива всякога една седмица врѣме прѣди свадбата. Отъ тогава послѣ и двѣтѣ страни ся приготвятъ, у момата седятъ нейнитѣ роднини и ѝ шиятъ и момъкътъ и момата вече не ся виждатъ извънъ кжщи, особно момата не излиза никакъ по вънъ. Когато е станъло съгласието за свадбата, даряватъ съ кърпи, които сж ходили.

ЧЕТВЬРТЪКЪ.

(Прѣди свадбата).

Тоя день момковата майка испече пити въ огньтъ, свика роднинитѣ си ломятъ съ медъ и орисъ и ги гощаватъ за святиитѣ като славятъ: *„сиѓа св̀адба вазм̀ихсуваме; аку́ йѣ касм̀етъ и аку́, има ѝ зинъ утъ Го́спудѣ. Сѝчкитѣ свѣтц̀и да са иумушн̀ици и закр̀илница. . . . .“* Ломятъ и за св. Харалампия да защищава бждащитѣ съпрузи отъ всякакви болѣсти. Тогава опрѣдѣлятъ девери двама, които трѣбва да сж не годени и не женени. Тѣ биватъ отъ по малкитѣ братя на момъкътъ, или братоведи негови. Опрѣдѣлятъ старъ сватъ и стара сватия; ако момъкътъ има по голѣмъ братъ женен, него поставятъ за такъвъ, ако нема, то отъ братоведитѣ му

или съседитѣ му. Слѣдъ това пращатъ единий деверъ у момата да земе торбитѣ. Когато отиде тамъ, здрависва ги и слѣдъ като го почерпятъ съ нѣщо, деверьтъ казва на моминитѣ родители и домашнитѣ ѝ: “*чисти́та ви р адусъ, какоафту ѝ ма ус́ улъ, ст̀ оритъ му поатътъ*“. Тогава една жена, която си има мѫжь, дава торбитѣ, три, на деверьтъ а казва: “*чист ити, сасъ здр̀ авйъ да ги н̆ оситъ*“: Тия торби сѫ едната за момъкътъ, а диетѣ за девѣритѣ. Те сѫ направени домашно, съ червени и черни краски, съ копринени висулки и сърмени окичени прѣзъ краищата. Въ всякоя отъ тѣхъ има по двѣ кърпи и малко бисилекъ, а деверьтъ даряватъ съ кърпа особно. Деверьтъ зема торбитѣ и щомъ излезе на двотьтъ, момата заплаква за прьвъ пѫть на майка си:

„Йо́ла ми йо́ла ста́ра ма́йчице,
Зоаха ли ми ма́йчю ш̀ ѣрѣнинѣ т̀ орби,
Своарши ли са ма́йчю уткоаца ли са,
. . . .“

Сѫщо тѫй нарежда жаловито и на дружкитѣ си, на сестритѣ си и роднинитѣ си.

Деверьтъ донесе торбитѣ у момъкътъ, честитятъ му и ги закачатъ въ момковата стая. Надвечерь деверьтъ зима своята си торба и момковата, съ бъклици отъ вино и отива та *кале́сва* — призовава — кумътъ, като му оставя момковата торба, съ която кумътъ ще сѣди прѣзъ свадбата до въ недѣля вечерь или утреньта, когато кумътъ отиде у момъкътъ и слѣдъ вѣнчанието си е оставя у момъкътъ. Нъ прѣди да калесатъ кумътъ, деверьтъ и момковата майка отиватъ първо въ черквата та калесватъ свѣтиитѣ и оставятъ тамъ по нѣкоя кърпа, а слѣдъ това отиватъ и калесватъ три плодовити дрѣвя, най напрѣдъ дрѣнъ, за да бѫдѫтъ съпрузитѣ здрави и яки като дрѣнъ. Деверьтъ на три пѫти подава торбата и сипва по малко вино въ кореньтъ, оставя и по едно цвѣте и майката момкова казва: „*да до́ йдишъ уво́ шку на св̀ адба у м̀ оъ синъ*“. Вечерьта момковата майка дава единъ хлѣбъ и една кърпа на едно дѣте отъ

отъ *ц̀ала коаща*, т. е. което си има и баща и майка. Вечерьта ломятъ съ медъ и оризъ и у момата, както и у момъкътъ. Прѣзъ тоя день пекжтъ хлѣбътъ и у момкови и у момини за свадбата. Тоя день старата сватя отнася у момкоби два хлѣба, фасулъ суровъ въ единъ сждъ и две клончета отъ слива, а у момата сжщото занася сжсѣдка отъ *ц̀ала коаща*.

ПЕТЪКЪ.

Тоя день деверьтъ калесва стариӣ сватъ и роднинитѣ на момъкътъ, които сж въ друго село. Стариӣ сватъ тогава си приготвя ясте, питие за моминитѣ роднини въ недѣля; това гощавание е на негови разноски.

У момата тоя день родителитѣ ѝ отдѣлятъ *сиаий̀ отъ* каквото ще ѝ дадътъ, роднинитѣ ѝ, съшиватъ го на денкове и го складатъ въ една стая, гдѣто момата отъ тогава послѣ не бива да излиза въ другитѣ стаи изъ кжщи и при нея стоятъ дружкитѣ ѝ, и роднинитѣ ѝ не спятъ вече въ тая стая. Приката — *сиаий̀ отъ* — тукъ състоятъ 4—20 *х̀алища* постелки и покривки, нѣколко ката дрѣхи женски, кърпи — *аглоаци* — домашни потрѣби, прѣстилки, ковчези и др. всичко отъ 3—30 а негдѣ на богати хора и до 40 товара, въ стойность отъ 20—200 лири турски.

СЖБОТА.

Утреньта въ сжбота у момкови приготвятъ отъ 2 до 4 чисто бѣли едри овни, които боядисватъ съ бои, окичватъ съ цвѣтя и звьнци и се казватъ *г одпъшъ*. Стариӣ сватъ и единиӣ деверь зематъ по една торба съ бъклици вино и закарватъ *г̀одпъшътъ* тържественно прѣзъ село у момата, а на тръгвание отъ момкови гръмноватъ двѣ пушки за извѣстие. У момата излизатъ всичкитѣ ѝ домашни роднини и посрѣщатъ *годпъшътъ*. Тогава из-

вождатъ и момата съ надвесенъ подъ челото *тестьмель* за приличие и съ другъ, който прикрива ржцѣтѣ и', които държи отъ предъ. Момата приближа и цѣлува най-напредъ старий сватъ, послѣ деверьтъ на десното рамо еднжжь и на десната ржка два пжти. Послѣ на три пжти се покланя къмъ овнитѣ и ги цѣлува на челата и на три пжти допира ржцѣтѣ си до роговетѣ имъ. Деверьтъ тогава откача звънцитѣ и овнитѣ прѣдава на моминитѣ родители и казва: „*утъ насъ м'алку, угъ Го'сиудь мл'огу*". Тия овни остаятъ у моминитѣ родители, които закалятъ за вечерьта, когато отидатъ отъ момкова страна годешници тѣ да ги гощаватъ. Старийтъ сватъ и деверьтъ слѣдъ като ги почерпятъ, даряватъ ги съ дълги и искусно изработени домашни кърпи — *аглоаци*. — Когато ся върнатъ у момкови, деверьтъ прѣмета *аглоакътъ* прѣзъ десното рамо и го зашиватъ отъ левата страна на кълката като лента, да виси до ногитѣ му и на тѣхъ турятъ още по нѣколко малки кърпи. Това е отличието на деверьтъ и тия кърпи заедно съ шарената торба сж на деверьтъ, които носи до въ недѣля вечерь.

Прѣзъ деньтъ деверьтъ отива и калесва всички роднини, приятели, съсѣди и други на момъкътъ за вечерьта у момкови на „*к'умува тр'еиъза*". А часътъ по 8 вечерьта, слѣдъ пладне, пращатъ деверьтъ и калесва по-близкитѣ приятели и роднини на момъкътъ за *гудъшин'ици*, които отиватъ само мжже, а жени нѣколко и то момковата майка, сестритѣ му, снахитѣ му и старата сватя. Часътъ по 10 калесанитѣ годѣшници ся събиратъ у момъкътъ, а момковитѣ родители натоварятъ на единъ конь отъ 10—30 оки орисъ, нѣколко оки ракия и вино, грозде сухо, две баници и четире голѣми пшенични хлѣба. Тогава съ гайда и пѣсни и съ момъкътъ на чело отиватъ у момини. Тамъ ги черпятъ, гощаватъ пѣятъ и ги даряватъ всичкитѣ съ кърпи, момъкътъ дарятъ съ единъ длъгъ до ногитѣ *аглоакъ* и другъ късъ, и ся казватъ: „*зй'отюски аглоаци*", на майка му дарятъ тестѣмель, миндиль и две червени кърпи, които казватъ: „*и'одбулки*", на сестритѣ му и снахитѣ му по единъ миндиль, тестѣмель и кърпа.

Момковата майка, едната баница и единъ хлѣбъ дава на момата, а другитѣ на майка ѝ. Момата вечерьта на гости своитѣ си дружки, които сѫ тамъ, отъ баницата и хлѣбътъ. Тогава часътъ по 12—1 вечерьта, годѣшницитѣ си отиватъ пакъ съ гайдата и пѣсни у момкови и ся разотиватъ у дома си. Вечерьта у момъкътъ отиватъ всички калесани прѣзъ деньтъ и му занасятъ мѫжетѣ по нѣкой сѫдъ бакъренъ съ малко орисъ или фасулъ,— *сьмьницъ* — а женитѣ съ по единъ хлѣбъ и съ единъ сѫдъ суровъ фасулъ или орисъ, а близкитѣ носятъ баници. Тоя даръ ся казва „*шювишъ*" и когато го даватъ на момъкътъ казватъ: „*на, утъ менѣ малку, утъ Госиудѣ млогу*". Вечерьта до срѣдъ нощь піятъ ракия, гощаватъ ги, пѣятъ, играятъ и си отиватъ всякой дома си. Обикновенно ясте на свадба е месо съ орисъ и чисто месо и ся казва „*кьшькекъ*". И у момата тая вечерь всичкитѣ ѝ роднини сѫ калесани на гощавание и ѝ носятъ и тѣ подобенъ даръ.

Прѣзъ тая вечерь у момата ся събиратъ 5—6 отъ дружкитѣ и прѣзъ нощьта кичатъ „*коажьлътѣ*". Ако сѫ деверитѣ двама, два кѫжлове правятъ, ако единъ деверь, единъ кѫжелъ. Кѫжловетѣ сѫ хурки, шарени съ бои, на връхътъ навързватъ искусно всякакви цвѣтя съ разни видове бои прѣжда, копринени и сърмени висулки, на краятъ врързватъ зрънца сухо грозде, чесновъ лукъ за уруки, и по нѣколко златни малки монети[3]).

НЕДѢЛЯ.

Сутриньта рано бащата или братътъ на момата ѝ

---

[3]) И въ сѫбота вечерь когато да идатъ *гудѣшницитѣ* у момини, както и утриньта въ недѣля, когато отиватъ сватоветѣ да зематъ невѣстата, четирма отъ най-блискитѣ роднини момкови, спрѣварятъ другитѣ и отиватъ напредъ у момини до дворътъ Тамъ ги посрѣщатъ моминитѣ роднини, и изнисатъ на рѣшето дарове и ги дарятъ съ кърпи. Тогава тѣ си са върнатъ и пакъ изново си отиватъ съ сватоветѣ, та и другъ пѫть ги даряватъ. Тѣхъ казвагъ *ир̀оварници*.

събира въ една торба *нивѣстинскитѣ дрипи*, отива при момата и истръсва дрѣхитѣ на купъ и казва: „*на да ги носишъ сасъ здравйѣ*“. Тогава двѣ жени отъ роднинитѣ ѝ я обличатъ и приготвятъ за *нивѣста*, а тя плаче и ся прощава съ всичкитѣ.

Утриньта у момъка калесанитѣ вечерьта за *сватувѣ* (сватове ся казватъ, които ще идѫтъ да зематъ невѣстата) ся събиратъ всички у дома му. Тогава зематъ и толкова коне за вдигание момината прика, колкото имъ сѫ казали отъ момини, за деверитѣ земѫтъ отдѣлни коне окичени, за момъкътъ, за старий сватъ, а за невѣстата бѣлъ конь. Ако е въ друго село невѣстата, тогава отиватъ всичкитѣ сватове съ коне и прѣспаватъ тамъ, още отъ вечерьта, тогава казватъ: *на ир'ълъгъ*. Момковитѣ родители не отиватъ у момини тогава, а отиватъ въ черквата, когато ги заведѫтъ на вѣнчание[4].[5]).

Старата сватя тогава зема въ една торба голѣма червена окичена съ сърмени и копринени висулки „*иръкрива*“ *игли*, *шинжирѣ* и др. за невѣстата. Съ пѣсни и гайда. сватоветѣ тръгнатъ отъ момкови и гръмватъ нѣколко пушки пакъ, за извѣстие. Когато достигнатъ у момини на дворътъ, тогава събравшитѣ момини дружки запѣватъ жѣловиту по чифтъ отъ страна на момата:

Скри́й ма скри́й ма ми́ли бра́тку
Ф' десну крилцѣ!
„Скрилъ си та бихъ мила сестру,
Кулай нѐма!
На дворъ до́йдѣ боарза конѣ

---

[4])Сватоветѣ отиватъ утриньта рано въ недѣля момини и тамъ ся баватъ 2-3 часа и слѣдъ отпустъ черква, се извършва венчанието.

---

[5]) На свадба ся събиратъ въ недѣля у момини и въ черквата на вѣнчание, много момичета, жени, хора и не призовани, само отъ любопитство да гледатъ.

Мила сестру
На к̀онѣ-нукъ поастра т̀орба,
Мила сестру,
Фафъ торба-на чѣрве́нъ пр̀ѣкрифъ
Мила сестру,
Фафъ пр̀ѣкрива-нь чисту сре́бру
Мила сестру,
Тебъ гу но́сѣтъ, тебъ гу да́ватъ
Мила сестру.

Мominитѣ родители и роднини посрѣщатъ на дворътъ сватоветѣ, които завождатъ въ кѫщи, старий сватъ, деверитѣ, зетьтъ и други отиватъ за стаята на невѣстата, гдѣто нѣкои отъ моминитѣ роднини затварятъ вратата и непущатъ деверитѣ и зетьтъ. Слѣдъ нѣколко минутно бавяние, старий сватъ дава по нѣкой грошъ за откупъ и вратата отварятъ и зетьтъ влиза съ другитѣ при невѣстата. Когато зетьтъ ся бави на вратата, момичетата (моминитѣ дружки), при невѣстата пѣятъ:

Та о́твуритѣ ни
Бѣли́ гра́да по́рти,
Да ви́димъ нивѣста-на
Какво́ цвѣтйе́ цвѣти́,
Си́ню и зѣле́ну
Бѣлу и червѐну.

Кумътъ, деверитѣ, *зоалвитѣ* (зълви сѫ сестритѣ или братовчедкитѣ на зетьтъ, на брой две, които ще вардятъ и подпиратъ невѣстата), старий сватъ и зетьтъ влезътъ и зетьтъ ударя съ кисията си на три пѫти невѣстата по главата и съ десната си нога я настѫпя на нозетѣ на три пѫти. Щомъ зетьтъ приближи при невѣстата, момитѣ пѣятъ:

Щу стуи́ васъ тѐбѣ зйо́тю
Тйо́нку та висо̀ку.
Б̀ѣлу та чѣрн̀оку?
Зала́гашь ли гу зй̀отю
Или гу пруда́вашь?
„Ни́ту гу зала̀гамъ,

Ни́ту гу пруда́вамъ,
Мѣ̀на гу мѣнòвамъ
За две чи̂òрни и̂òчи
И за б'ѣлу ли̂цѣ.

Въ това врѣме невѣстата и зетьтъ не бива да продумватъ микому. Тогава принесѫтъ ястие на зетьтъ, невѣстата, зълвитѣ и старитѣ сватии да ядѫтъ, а деверитѣ откуповатъ кѫжловетѣ отъ момичетата и когато ги земѫтъ, въ едната рѫка кѫжловетѣ, а въ другата торбитѣ съ бъклицитѣ, излазятъ, честитятъ имъ и калесватъ всичкитѣ роднини на невѣстата, които казватъ *м̀омини*. Тогава момковитѣ роднини (женитѣ) покриватъ лицето на невѣстата първо съ бѣла кърпа, послѣ съ червената *иръкрива*, тъй щото лицето ѝ ся не вижда никакъ, дори до поясътъ. Послѣ я накичатъ съ *гиздѝлугу*, *ѝглитѣ* (сребърни шинжирчета), жълтици на редове по главата и др. п. Покривката ѝ направятъ тъй, щото на главата стои издигната съ връхъ, като хуния. Въ това врѣме зетьтъ ся не отдѣля отъ невѣстата и двамата стоятъ прави единъ до другъ и никой не бива да мине помѣжду имъ; а зълвитѣ стоятъ отъ лѣво и държатъ невѣстата подъ мишница. Тогава единий деверь зашива обущата на невѣстата у чорапитѣ ѝ и иглата строшава на двѣ части връзъ главата ѝ и ги хвърля къмъ двѣ страни, защото не бива да ся шие вече съ тая игла. Доклѣ всичко това ся върши съ младоженцитѣ, сватоветѣ гощаватъ вънъ съ ясте, піятъ и ся веселятъ, а невѣстинитѣ дружки пѣятъ тия пѣсни на зълвитѣ:

Ху'бавичка зоалву
Й̈ѣ'дѣ чи̂òрни и̂òчи,
Й̈ѣ'дѣ б'ѣлу ли̂цѣ,
Доали хи зала́гашь
Ил'и хи пруда̀вашь?
„Нит'у хи зала̀гамъ
Ни́ту хи пруда́вамъ,
Мѣ̀на хи мѣн'овамъ
За две чи̂'орни й̈'очи
И за б'ѣлу ли̂цѣ.

На кумътъ.

Стàни стàни мúли кумѣ,
'Откупи си кумицà-на.
Кума ти ѣ млогу врѣдна
За два грáда уградéни.

—

На старий сватъ.

Стàни стàни стáри свáту
Фдúгни воскѣ,
Воскѣ ти ѣ подпиѣна
Стáри свáту,
Поатйѣ ти ѣ день дѣлéку
Стàри свáту,
Друмйѣ ти ѣ каменлúву,
Стáри свàту,
Конйѣ ти са убусѣли
Стáри свáту.

—

На девѣритѣ.

Стàни стàни йой дéвѣрю
Фдúгни воскѣ.
Воскѣ ти ѣ подпиѣна,
Йой дéвѣрю,
Друмйѣ ти ѣ день дѣлéку.

—

На всяка пѣсень момитѣ приематъ даръ по нѣкоя пара отъ зетьтъ, кумътъ и др. Тогава дарятъ всичкитѣ сватове съ кърпи, а сватиитѣ съ миндиле и тестѣмеле. Когато вече всичко е приготвено [6]), тогава завиватъ

[6]) Въ сѫщото врѣме когато наближатъ сватоветѣ, невѣстата плаче на майка си и я пригръща:
Мúла ми мúла стàра мáйчице,

ржцетѣ на невѣстата съ тестѣмель и единий край даватъ на кумътъ, а въ другата му ржка двѣ зелени сливови клончета да носи. Тогава завожда кумътъ невѣстата, до нея зълвитѣ отъ странитѣ, а слѣдъ нея зетьтъ съ торбата кумува и съ дългий *аглоакъ* прѣзъ десното му рамо, и слизатъ и ся спиратъ на дворътъ, а гайдата свири особна мелодия, на която невѣстата подпирана отъ зълвитѣ ся покланя вѣжливо напрѣдъ и удря тихо ржцетѣ си. Сватоветѣ тогава земътъ приката и я струпватъ на срѣдъ дворътъ на единъ купъ, а моминитѣ роднини поставятъ сждг срѣдъ приката и искатъ откупъ за нея. Въ това врѣме всичкитѣ момини роднини, малки и голѣми (само братия, сестри, братовчеди и снахи), най-напрѣдъ отъ родителитѣ поредъ, на всякиго на три пжти клати главата невѣстата на рамената, а две жени, нейни близки, даряватъ родителитѣ и братията ѝ съ ризи, сестритѣ съ тестѣмеле, другитѣ съ кърпи за прошка. На приката момковитѣ роднини хвърлятъ пари, пазарятъ ся, викатъ на шега, прѣпиратъ ся и когато паритѣ станатъ отъ 50—1000 гроша, тогава ги зематъ моминитѣ родители и казватъ на момковитѣ: „*х̓айда дйо, да ви йпъ хаирл̆итъ*“. Тия пари ся даватъ на невѣстата въ джобътъ, а сватоветѣ зематъ приката, товарятъ я на конетѣ и на юздитѣ имъ врьзватъ по една кърпа. Въ това врѣме, доклѣ ся върши всичко това на дворътъ моминитѣ дружки пѣятъ:

На невѣстата.

Р̓усу мàла м̓омѣ
Щу си унúкнала,

Кайдúса ли ма та дáдѣ ли ма,
Ф· чюздинѣ людйѣ.
Кой щѣ ти мáйчю бѣлу упѣрé
Кой щѣ ти ти мáйчю мáзну налѣпú
Кой щѣ ти мáйчю двóрѣ измѣтé?
. . . .

И уклàла са си?
Доали дàрѣ нéмашь
Дàрѣ да даровашь,
Или спàпѣ нéмашь,
Спапѣ да тувàрѣшь?
— Друшки мои друшки,
И дàрѣ си и́мамъ
Дарѣ да даровамъ,
И спапѣ си имамъ
Спапѣ да туварѣмъ;
Ами ми іе жѣлну
Жѣлну и усилну,
Какъ си ма удѣлѣтъ
Утъ мàйка утъ бàща
Утъ милни нѣ брáтйѣ
И брàтйѣ и сèстри,
Утъ гулѣма рода
Утъ близни кумпи́ѣ.

Когато вече да извождатъ невѣстата отъ дворътъ, тогава пъкъ пѣятъ тая пѣсѣнь:

Русу мáла момѣ,
Русу йобарни са,
Мáйци ти нароачѣй,
Нароачѣй пуроачѣй:
— Мáлѣ мила мàлѣ
Сѣла самъ буси́лѣкъ,
Ф' нашѣ-на гради́нка,
Вéчерь гу зали́вай
Вутрину пули́вай
И сѣнка му прáви,
Дудé да са воарна
Горна-на нидѣлѣ,
Да си гу `обѣрамъ
Ки́тьки да гу сторѣмъ
Да си ми коалѣсамъ
Мои-нѣ дéвѣрѣ
И мои-нѣ братйѣ.

Тогава ставатъ сватоветѣ и съ пѣсни тръгватъ напредъ, слѣдъ тѣхъ невѣстата подпирана отъ братията си, до нея зетьтъ, зълвитѣ, сватиитѣ и най-сетнѣ конетѣ съ приката, а най-напредъ вървѣтъ деверитѣ на коне, които прѣпускатъ. По тоя начинъ доведътъ невѣстата въ черквата и слѣдъ обрядътъ обикновенъ за вѣнчание, по сѫщий начинъ я довождатъ въ домътъ на момъкътъ [8]). Когато прѣстигнатъ въ дворътъ на момъкътъ, момковитѣ родители излизатъ съ по единъ тасъ (сѫдъ) вода съ една топка бѣло масло въ него. Момковата майка повдига на три пѫти невѣстата отъ земята заедно и момъкътъ. Кумътъ тогава честити на родителитѣ: *чистита ти сноаха, да са живи, да хми са радвашъ на внуци и пръвнуци . . . . . .*" и имъ дава тестѣмельтъ, по когото момковата майка и баща завождатъ невѣстата въ опрѣделенна стая, като и даватъ тасътъ съ водата и невѣстата като върви, излива отъ водата по малко, а на огнището хвърля сѫдътъ съ останалата вода. На влизание отъ маслото намазва праговетѣ на вратата, а сь водата заедно, още на дворътъ, момковата майка ги посрѣща и съ два хлѣба. Всичко това са прави да бѫдатъ младоженцитѣ здрави, богати и плодородни. Слѣдъ въвождането на невѣстата въ кѫщи, моминитѣ роднини, които сѫ калесани утриньта за *момини*, дохождатъ отъ черква и тѣ съ невѣстата, растоварятъ приката и я внисатъ въ стаята при невѣстата и остаятъ у момъкътъ, а сватоветѣ си отиватъ у дома си и само най-близкитѣ момкови роднини остаятъ у момъкътъ да слугуватъ Щомъ внесатъ въ кѫщи приката и на часътъ я расшиватъ да не стои завързана, за *да ни соа завоарзани.* Моминитѣ тогава насѣдатъ, черпятъ ги и ги гощаватъ ([9]). Въ това

[8]) Момковитѣ родители, облечени добрѣ съ моминитѣ дарове, отиватъ въ черква отъ какъ отведътъ невѣстата и хвърлятъ както въ черквата, тъй и въ момковата кѫща, гдѣто ще стъпятъ младоженцитѣ, бѣла вълна, която зема свѣщенника.

[9]) Моминитѣ роднини ся иматъ на особна почетъ у

врѣме откриватъ невѣстата и я *забрадѫтъ с' рачъникъ* — бѣла, дълга и широка ивица отъ домашно платно, на краищата съ копринени краски, везани, и дълги висулки. Невѣстата съ тая ивица обививатъ главата ѝ прѣзъ гръдитѣ, освѣнъ лицето, и отзадъ я *заиглюватъ* съ *иглитѣ*. Това е отличителний знакъ на невѣстата Слѣдъ малко врѣме, прѣзъ деньтъ, моминитѣ родители испращатъ две опитни жени — *момини* — съ две баници, два хлѣба и кърпи за дарове у момата. Тамъ тѣ растръсятъ приката и приготвятъ дарове за *моминитѣ*. Въ това врѣме, догдѣ моминитѣ ся веселятъ, зълвитѣ съ едно котле, отвождатъ невѣстата на рѣката или чешмата. Зълвитѣ на три пѫти наточватъ вода и я даватъ на невѣстата, а тя излива водата и третий пѫть зема котлето пълно съ вода и хвърля на зълвитѣ сребърни пари даръ. *Моминитѣ* тогава си тръгнатъ и на дворътъ невѣстата имъ *иулива* съ водата да ся омиятъ всякой по редъ, а моминитѣ роднини — жени — ги дарятъ, пакъ тѣ хвърлятъ въ сѫдътъ пари — *фиифъ* — на невѣстата. Най-напрѣдъ даряватъ момковий баща съ риза, майка му съ *тъстъмелъ* и *миндилъ* старий сватъ и кумътъ съ ризи, кумата и старата святя съ *тъстъмелъ* и ризи, моминитѣ братия съ ризи, а другитѣ съ кърпи. Тогава деверитѣ съ вино и ракия въ рѫцетѣ си, съ гайдата завождатъ моминитѣ у невѣстинитѣ родители, тамъ играятъ черпятъ ги и си ся разотиватъ всякой у дома си. Вечерьта деверитѣ свалятъ *аглоацитѣ* и си ги носятъ у тѣхъ. Зълвитѣ приготвятъ легло за младоженцитѣ, сѣднатъ на него и момъкътъ ги дарява съ пари Деверитѣ си завождатъ кумътъ у тѣхъ си и му заносятъ

момкови, гдѣто правятъ разни смѣхории, натякваие на момкови тѣ роднини, държатъ деверитѣ на единъ кракъ да ги черпятъ и искатъ разни нѣща съ гатанки. като: бѣлъ пѣтелъ, на едноа нога — зелка; едноа кукошька с' девѣтъ пилцѣ, — чесновъ лукъ и др. подобни. И на всички тѣхни икания имъ пригадатъ търпеливо, инакъ тѣ ся расърдватъ и на излизание завличатъ каквото намѣрятъ, овца, крава и др. безъ да може нѣкой да имъ каже нѣщо и завлеченото животно, на срѣдъ пѫть заколватъ.

четире хлѣба пшенични, две баници и една плешка месо варено или печено. [10]).

ПОНЕДѢЛНИКЪ.

Утреньта момковата майка намира невѣстинитѣ дрѣхи за да види девствѣнностьта, нътова е тайно[10]). Тогава рано, деверьтъ напълня едно шише ракия размесена съ захаръ или медъ — *блага ракиѣ* — и отива и черпи невѣстинитѣ родители и послѣ кумови. Прѣзъ тоя день черпятъ съ такава ракия всичкитѣ момкови роднини, които отиватъ у момъкътъ за това. Тоя день играятъ хоро и ся казва *плакѐди*. Моминитѣ родители отъ своя страна пращатъ една жена и съ *благата ракиѣ* черпи всичкитѣ имъ роднини. Това е знакътъ за непорочностьта и девствѣнностьта на невѣстата. Прѣзъ тоя день у момкови *ломятъ* питата, която невѣстата е занесла съ себеси въ недѣля на бабата. Надвечерь калесва моминитѣ родители и роднини за прьвъ пѫтъ на гостеу момкови, което ся казва *ѝовратъ*. У момъкътъ ги гощаватъ, веселятъ ся и си отиватъ. Невѣстината майка занася на младоженцитѣ баница, хлѣбъ и суровъ фасулъ за да ся плодятъ.

Невѣстата слѣдъ венчанието си, който иде у дома и', или тя иде нѣгде или по пѫть срѣщне нѣкои, трѣбва да ги цѣлува въ ръка и рѫцетѣ си да държи покрити съ кърпа, да не говори много, а на кумуви никакъ; това е за приличие. Тъй сѫщо, безъ баба си не бива да иде никаде сама.

ЧЕТВЪРТЪКЪ

Тоя день, утринъта невѣстата събира своитѣ и на

---

[10]) И тукъ ся пази тоя обичай за дѣвството на невѣстата, нъ тайно. Ако се случи да излезе невѣстата не мома, тогава тя изгубва почетьта и любовьта си както отъ съпругътъ си, тъй и отъ роднинитѣ си. Въ такъвъ случай, когато отиде деверьтъ въ понедѣлникъ утриньта да черпи родителитѣ ѝ съ *блага ракиѣ*, налива въ чаша, безъ дъно да ся излива ракията, което е знакътъ че дъщерята имъ е излѣзла не чиста, и родителитѣ 'и ся срамуватъ. Нъ това сега не сѫществува.

съпругътъ си дрѣхи и заедно съ зълвитѣ, отива да ги пере. Ако е праздникъ, тя поне една кърпа трѣбва да опере за пръвъ пѫтъ.

ПЕТЪКЪ

Тоя день, близкитѣ роднини на момъкътъ (отъ три *цали коащи*) ги калесватъ на *воазвратъки*[11]). Невѣстата ще направи двѣ баници и заедно съ момъкътъ, деверьтъ и момковитѣ родители ще идатъ на едната кѫща. Тамъ тѣ даватъ едната баница и кѫщнитѣ имъ повръщатъ пакъ друга цѣла отъ своя страна. Вечерьта ги гощаватъ и спѫтъ тамъ. Утриньта въ сѫбота ще идатъ за обѣдъ на втората, до вечерьта на третята, гдѣто правятъ сѫщото съ баницата и въ сѫбота вечерь ще прѣспѫтъ пакъ на първата, гдѣто ще ядѫтъ баницитѣ. Утринъта въ недѣля отиватъ въ черква и отъ тамъ у дома имъ ся връщатъ на третий день. Прѣзъ тия дни, никой отъ младоженцитѣ не бива да иде у дома имъ, нито пакъ да погледнѫтъ надъ кѫщата имъ. Невѣстата кѫдето и да иде, стои права и само на ядене сѣднова и ся носи твърдѣ вѣжливо и прилично. Въ черквата тѣ дарятъ попътъ съ кърпа, а той имъ чете молитва.

Прѣзъ деньтъ, въ недѣля, младоженцитѣ отиватъ на първо на госте у моминитѣ родители. Изъ пътьтъ невѣстата цѣлува дружкитѣ си и имъ плаче тихо, които нарочно я чѣкатъ да я видятъ. У родителитѣ ѝ вечерьта стоятъ и ги гощаватъ. Отъ тогава послѣ всичкитѣ имъ роднини поредъ ги калесватъ на госте, и момъкътъ ходи съ торба съ бъклица напълнена съ вино у всичктѣ.

---

[11]). Въ думитѣ по мѣстното нарѣчие, въ които ся срѣщатъ двойногласнитѣ — оа — като *иоатъ, коарсъ* и др. ся изговарятъ взаимно и нѣкакъ проточено и винаги ударението на думата пада надъ тѣхъ. Затова те съставляватъ единъ звукъ, свойственнъ само на родопското нарѣчие.

„ХОДѢНИѢ С'ИѢРѢ"

Ӱ кумови.

Слѣдъ двѣ или три недѣли, нѣкой празднйченъ день, младоженцитѣ пращатъ месо орисъ. ракия и др. които заниса девѣрьтъ въ нова торба у кумуви, гдѣто зготвятъ ясте и калесватъ младоженцитѣ. Послѣднитѣ съ деверитѣ и родителитѣ си отиватъ и младоженцитѣ цѣлуватъ кръстникътъ и домашнитѣ му и стоятъ прави и никому не продумватъ, доклѣ не имъ позволятъ. Младоженцитѣ занасятъ двѣ баници, четире хлѣба и вино. Ржцетѣ на невѣстата сж покрити съ кърпа. Въ това врѣме гощаватъ другитѣ, а младоженцитѣ стоятъ прави. Слѣдъ това, кумуви завождатъ момъкътъ и невѣстата въ отдѣлна стая, гдѣто имъ даватъ ястие да яджтъ сами. Ако кумуви сж въ друго село, прѣспаватъ една нощъ и младоженцитѣ спжтъ съ дрѣхитѣ и обущата си на нозетѣ имъ. Когато дойде врѣме да си отиватъ, тогава кръстницата отмахва отъ ржцетѣ на невѣстата кърпата, и съ зелено клонче на три пжти повдига *рачъникатъ* отъ главата 'и, а невѣстата ѝ цѣлува ржка и тогава продумува и ѝ казва: *иpущавай калъману*. Отъ тоя день невѣстата не ся срамува и си говори на кръстникови и не цѣлува ржце, а *рачъникатъ*, ако искатъ домашнитѣ и носиго до шестий мѣсецъ най много. Ако не, сваля го утриньта, когато ся върнатъ отъ кръстникови.

Тоя понедѣлникъ, невѣстата опира отъ три цѣли кжщи по единъ тѣстѣмѣль и си имъ ги дава въ четвъртъкъ. Прѣзъ тия дни въ понедѣлникъ, вторникъ и среда, приготвятъ дароветѣ и даряватъ всичкитѣ съсѣди и роднини, едни съ кърпа, други съ *махрами* — бѣли особни домашни четирежгални ивици, нрѣзъ краищата съ паралелни червени чърти, които женитѣ носятъ на главитѣ си.

Отъ тогава послѣ невѣстата трѣбва да ходи добрѣ облѣчена и въ дѣлнични дни. И доклѣ не е родила тя, бабата я завожда у нѣкоя родителка, която е родила мжжко дѣте, *на убиходанйѣ*, съ колаци, захарь, ракия,

два хлѣба, две кърпи, две лъжици и суровъ фасулъ, всичко това даръ на новороденото. А въ понедѣлникътъ слѣдъ кумови, единий деверь отсичя дрѣнова тояга за хурка, и занася на невѣстата, като захваща самъ да преде и я заучява да преде.

Невѣстата, догдѣ не измине една година слѣдъ оженванието 'и, не бива да ходи никадѣ сама, а все съ баба си.

Тия обичяи сѫществуватъ и до днесь по всичкитѣ села въ Ахж-челебийската кааза. Има случяи момъкътъ една вечерь да ся вѣнчяе съ годеницата си и послѣ въ друга вечерь да гощава и нѣговитѣ и моминитѣ роднини, за да не ставатъ много разноски. Защото въ такъвъ случяй, колкото разноски станатъ, толкова, а по нѣкога и повече си спечелва отъ *шювишъ* — даръТъ, гдѣто ще ся събере. Въ всякой случяй, свадбитѣ тукъ изискватъ много разноски и за дветѣ страни. Една свадба съ всичкитѣ 'и обичяи, костува отъ 5 — 50 турски лири.

Заб. За погребение и други обичаи по смъртьта, помени и други, сѫ описани въ книгата "Животътъ на българитѣ въ срѣдня Родопа" отъ сѫщий издатель, 1886 г. Центр. Печ. на Ед. Дионе, Пловдивъ.

Обичаи и вѣрвания прѣзъ разни дни и суевѣрни праздници прѣзъ годината.

„СУРУВАКЪ".

1-й Януарий. Нова година,

Срѣщу Нова година, дѣцата насичатъ дрѣнови пръчки и отъ пѫпкитѣ имъ вечерьта домакинитѣ *нарицатъ* за всички домашни и добитъкътъ, като захващатъ най-напрѣдъ отъ най-старий, дѣдото или бащата. Това става тъй: домакинята хвърля една пѫпка въ огъньтъ на пепельта и казва: *аку щѫ прикара живу и здраву гудината, чи да ça*

раситътли. Ако пжпката пукне, показва че тоя, за когото е наречена ще бжде здравъ и веселъ цѣлата година, ако, не напротивъ. Пжпкитѣ не оставятъ да изгорятъ въ огъньтъ, а щомъ пукнатъ, изваждатъ ги и ги скриватъ за цѣръ; отъ тѣхъ *смиватъ* (въ вода ги квасятъ и съ водата имъ), омиватъ домашнитѣ или добитъкътъ при разни кожани болѣсти. Ако пжпката случайно изгори, то е смърть за когото е наречена.

Прѣзъ нощьта въ първи нѣтли, възрастни и малки момчета по нѣколко ходятъ по кжщитѣ и *бухатъ*. Зиматъ голѣми водни камьми, влѣзътъ въ кжщи, хвърлятъ камьньтъ яката на подътъ и извикватъ: *касу тижи камънъ-съ, и стрику му* (или както е името на домакинътъ), *кисйота*. Тогава домашнитѣ ги даряватъ съ пари. Това момче, което най напрѣдъ е *бухалу* въ една кжща, нему домакинитѣ даряватъ най-много, по нѣколко гроша.

Сутриньта малкитѣ дѣца ходятъ изъ кжщитѣ съ дрѣновитѣ прѫчки и кого гдѣто намерятъ или срѣщнатъ удрятъ го по гърбътъ и казватъ: *сурва здрава весела гудина и ду гудина сасъ здравйъ*, а тѣ ги даряватъ съ петачета, орѣхи и други нѣща за ядение.

Освѣнъ това, тоя день за обѣдъ, всяка домакиня омиса пита и туря въ нея дрѣнова прѫчица съ сребърна монета, и слѣдъ като я испече въ огъньтъ, ломятъ я и я раздѣля на толкова късове, колкото сж всичкитѣ домашни, раздава късоветѣ на всякиго и *нарица*: *кутриту йъ касмътлиъ ирисъ саъ гудина, нему да йъ иароата*, и комуто ся случи въ свойтъ дѣлъ прѫчицата съ парата, той ся счита за касметлия прѣзъ новата година и нѣговото щастие ще сполучи. Прѣзъ цѣлий день ходятъ изъ кжщитѣ на честито и имений день е на тия, които иматъ име Василъ или *Воалчю*.

Освѣнъ това, домакинята утриньта прѣди черква, ще *сурвака* съ дрѣнова прѫчка всичкий добитъкъ, да бжде здравъ и плодороденъ прѣзъ цѣлата година. Ако има малко дѣте, пеленаче, и него *сурвака*.

„КОАРСЪ“.

5-ий Януарий

Тоя день свѣщеникьтъ ходи изъ кжща въ кжща и ржси свѣтена вода, а домакинитѣ го дарятъ съ масло, житни произвѣдения, вълна, яйца и др. Вечерьта въ всяка кжща варятъ чюкана пшеница като коливо и *ломътъ за здравйь и свъта юрдана.* Прѣзъ нощьта срѣщу Водици, всяка домакиня щомъ попеятъ първи пѣтли, отива на рѣката или чешмата и наточва вода мълчешкомъ, която ся има за цѣръ при разни болести прѣзъ годината.

„ВУДИЦИ“.

6-ий Януарий, Богоявление.

На водосвѣтътъ на рѣката или чешмата (гдѣто нема рѣка), отиватъ всички. Момъкъ, който е годенъ, още напредний день е пратилъ на годеницата си пари. Слѣдъ освѣщение водата, момковитѣ роднини, майкаму, сестритѣ му, снахитѣ му и други, омиватъ по лицето годеницата му, а тя ги дарява всички съ пари. Слѣдъ отпустъ, вичкитѣ ще си отидатъ у домаси съ запаленитѣ свѣщи и всяка домакиня ще иде на рѣката да наточи вода и омие домашнитѣ икони и крьстове. Тоя, който е намерилъ хвърлений спорѣдъ обичяя крьстъ, отива съ още единъ свой другарь изъ кжщитѣ съ крьстъ въ ржка да събира даръ, пари и кърпи. Отъ събраното една чястъ дава на черквата, а останалото ся гощаватъ съ другаритѣ му. Прѣзъ деньтъ ходятъ по визити, гдѣто има или *Юрдана*, *Дана*, *Гана*, и единъ другъ наддаватъ съ пари или вино да ся кжпятъ. За когото даджтъ най-много и той не може да даде повече, завличатъ го съ дрѣхитѣ и го окжпватъ въ рѣката, или въ корито на чешмата, и даденото за него вино или пари, испиватъ на питие помѣжду имъ, а по нѣкой пжть го даряватъ на черквата. Освѣнъ това, който е неджгавъ, страда отъ трѣска или друга легка болѣсть, окжпва ся въ рѣката съ дрѣхитѣ, за да ся изцѣри.

„АТАНАСУФЪ-ДЕНЬ“

18-ий Януарий.

Всяка домакиня тоя день носи *бълку-завъсчъкъ*, кърпа или друго нѣщо въ черквата за здравие на домашнитѣ.

„ТРИФУНЬ“

1-ий Февруарий.

Тоя день утриньта рано, всяка домакиня зима брадвата, и ужь като че ще посѣче добитъкътъ, удря съ брадвата у нѣкой стълпъ и вика: *чюишь ли ма Трифунъ?*. а домашнитѣ изъ кѫщи ѝ отговарятъ: *ни чюъмъ та утъ маслу, утъ сиръньъ,* и пр. по тоя начинъ по съ единъ ударъ нарѣжда за всичкий добитъкъ. Ходятъ и по нивитѣ, градинитѣ и правятъ сѫщото и съ овощията и нивитѣ. Това ся казва *трифуносванйъ* и ся прави за плодородие и изобилие отъ всичко прѣзъ годината. *Трифуносватъ* и кисията на мѫжетѣ за да бѫдатъ пълни съ пари прѣзъ цѣлата година. И жени нереждающи *тдифуносватъ* съ *мутувилката* (мотовилка, на която навиватъ прѣжда), за да раждатъ

Тоя день празднуватъ строго и не пипатъ никакво остро орѫдие, като ножь, ножици и пр. защото до вечерьта *Трифунъ щъ ги трифуноса*, ще ся порѣжатъ съ нѣщо.

„СВѢТА БУГРОДИЦА“

2-ий Фэвруарий, Срѣтение Господне.

Женитѣ пекътъ прѣсни пити и раздаватъ ги за здравие на дѣцата имъ.

„СВѢТИ АРАЛА“

10-ий Февруарий, Св. Харалампие.

Домакинитѣ пекѫтъ на нажежена на огънь тикла

(плоча), *марудьници*, *тьнпйки* — колачета отъ пшенично или царевично брашно, намазватъ ги съ медъ или захаръ и раздаватъ по сжсѣдитѣ за *булпхчицить*, *да поминоватъ сасъ здравйъ и Свъти Арала да закрилъ утъ благи и медьни*. Малки късчета отъ тѣхъ оставатъ по таванътъ, крьстопжтиащта. за да ги намерятъ тамъ.

„СВѢТИ ВЛАСЪ".

11 ий Февруарий.

И тоя день надвечерь и утриньта рано, съсѣдитѣ изнасятъ на пжтьтъ, колаци и други ястия и *ломпьтъ за здравйъ на дубитакатъ*. Тоя свѣтия ся счита за стопанинъ на болѣститѣ по добитъкътъ. Червенъ конецъ, платъ или каквото и да било червено нѣщо по боя, не пипатъ тоя день и не работятъ, за *да ни иршикава дубитакатъ* и да ся *ни изпълувъватъ женитъ*, да не изхвърлятъ дѣцата си.

„ИВАНУВА ГЛАВА".

25ий Февруарий.

Тоя день сж намерили ужъ на Св. Иванъ Крьстителя главата въ коприва, за това тоя день въ всяка кжща готвятъ ясте отъ коприва.

„МАРТА".

1ий Мартъ.

Всичкитѣ домашни тоя денъ трѣбва да станатъ отъ сънъ много рано, въ зора, *да хми ни напикава Марта учитъ*, т. е. да не сж сънливи цѣлото лѣто, а да ся пъргави. Всяка домакина ще измете всичкитѣ жглове на кжщата и *сущпьту* (боклукътъ) ще хвърли далече отъ кжща. Ще стрьси всички постелки и покривки, ще накади съ тамиянъ и памученъ парцалъ всичката кжща, около кжщата, дворътъ, оборътъ и градината, *да ни ходптъ бабульки*, да не излизатъ прѣзъ лѣтото змии. Змии-

тѣ рѣдко казватъ, а повече *бабу́лька*, защото ся боятъ да изрѣкжтъ името 'и , да ся не плодятъ. Слѣдъ това по всичкитѣ съмнителни за змии мѣста около кжща, въ градината, кладатъ огневе да уплашятъ змиитѣ. На домашнитѣ врьзватъ червени и бѣли конци по ржцѣтѣ, които ся казватъ *ма́ртеница*, за да ги не хапятъ бълхитѣ. Тоя день кадятъ съ памученъ парцалъ пчелитѣ и който кашорь има останалъ отъ зимата медъ, изваждатъ го, *пудрзъватъ ичелитъ*. Ако домакинята е пьргава тоя день, ще бжде такава прѣзъ цѣлото лѣто. Всички мѣтжтъ и работятъ и тоя день ся счита начало на пролѣтьта.

„СВѢТО ЧИТРИДѢСТѢ".

9й Мартъ.

Тоя день казватъ че, *флизатъ сто и читридъсть нажежъни ръзни ф' земъота и толкува студени излизатъ*. За това варятъ царевичини зърна и всяка домакиня трѣбва да раздаде до 140 зърна или залъга отъ каквото и да било ясте. Тоя день садятъ овощия и казватъ че, *и суха стоальбица да пусадишь, щъ са фанъ*. Всѣкой домакинъ или домакиня посажда по 40 дрѣвчета.

„БЛАГУВѢЦЪ".

25й Мартъ.

Тоя день дохождатъ щьркалитѣ, лѣстовицитѣ и всичкитѣ прѣлетни птици. За това, който види щьркаль (*лъйлекъ*) да хвьрчи, радва ся, че ще бжде здравъ и веселъ цѣла година. А който види най-напредъ щьркаль да ходи или лѣжи, показва му не добро, не ще бжде здравъ прѣзъ годината. Момитѣ и момцитѣ завръзватъ. Щомъ нѣкоя мома или момъкъ види лѣстовица най напрѣдъ, като я глѣда догдѣ хвьрка завръзва на три пжти праздна кърпа и *нарица*: *какоафту ща да зоама, такоафъ бълъкъ да ми туришъ*, ако е мома. Завръзаната кърпа оставятъ тогава на покривътъ на пещьта извънъ кжщи

три дни и три нощи, и тогава я зиматъ и развръзватъ. Лѣстовицата, вѣрватъ, че какъвто мжжь или жена ще земе, такъвъ знакъ ще тури въ завръзаното мѣсто на кърпата. Ако намѣрятъ каль, значи че ще земе мжжь дюлгеринъ ако е мома; ако е момъкъ, ще земе жена копачка. Ако намѣри бакъръ късче, на момата показва че ще земе бакърджия, ако е книга късче, ученъ, ако е парцалче, шивачь и пр. По сжщий начинъ завръзватъ и малкитѣ дѣца за да узнаятъ на какъвъ занаятъ ще бждятъ.

„ЛОАШКУ“.

1й Априлий.

Тоя день в́сякой гледа да излъже за нѣщо нѣкого, *да гу излоащи*, за да не хапятъ бълхитѣ прѣзъ лѣтото.

„ГИОРГЮФЪ-ДѢНЬ“

23й Априлий.

До тоя день овчяритѣ не колятъ ягнета. Тоя день всѣкой овчярь ще заколи по едно ягне курбанъ. Всички домашни ставатъ рано въ зора и ся омиватъ съ роса за здравие. Тоя денъ берятъ лѣковититѣ трѣви и ако вали дъждъ, хващатъ, събиратъ, дъждовната вода въ сждове, оставятъ я на слънце и ставаужь оцетъ. Тоя день, женитѣ които сж женени отъ Димитровъ день послѣ прѣзъ тая година, носятъ баница и хлѣбове въ черквата заедно съ бабитѣ си и *ломятъ*, раздаватъ по късче на роднинитѣ си. Това ся казва *иоарва чйорква*. Срѣщу тоя день прѣзъ нощьта, магесницитѣ правятъ своитѣ магии. Тоя день никой не бива да спи, защото е сънливъ цѣлото лѣто. Всички ся теглятъ съ кантарь день. Всяка домакиня прави баница и ломятъ на трапеза съ зелени листа, за здравие. Тоя день каквато трѣва да ся откъсне, лѣковита е. Тоя день, ако поиграе цинганка на хорото, всичкитѣ моми прѣзъ лѣтото ще сягодятъ. Ако убиятъ змия, изгоряватъ я и це

лельта и ся счита за лѣковита. Тоя день, която жена нема дѣца, убиватъ и змия, отрѣжатъ `и главата и въ устата `и турятъ бобово зърно, което посаждатъ съ главата заедно въ хралупатъ букъ, извънъ село, гдѣто не ся чюе гласътъ на пѣтелъ, Това зърно ако израсте и колкото зърна има, толкоба дѣца ще има жената, която изяде роденитѣ зърна. Ако нѣма дѣца, то `и зърното не израстнова.

„ИРМИНЬ-ДѢНЬ.“

1 ий Май,

Тоя день ставатъ много рано, и домакинитѣ въ зори накичватъ вратата па кѫщитѣ съ листе отъ круши. Излизатъ нѣгдѣ въ ливадитѣ пиятъ млѣко, *фататъ майсъ*. 1-и и 2-и май женитѣ казватъ *ирминцкитѣ годувѣ* и ги празднуватъ за болести. Тия дни овцетѣ ся вдигатъ отъ зимнитѣ си паши въ полето и тръгватъ да лѣтоватъ въ планинитѣ. Всякой ся търкаля по росата, за да събератъ много роса, та да иматъ много касметь.

“ГУДУВЕТѢ“

8ий и 9ий Май.

И тия дни празднуватъ за болести.

„ПРѢДУЙ.“

21 и Май· Св. Константинъ и Св. Елена.

Овчаритѣ тоя день отбиватъ *лоачьтъ*, ягнетата отъ майкитѣ имъ и поставятъ мандри. Всякой овчаръ коли курбань и млѣкото тоя день правятъ сирене *ирѣсну*, гъсто млѣко *тълъмйо*, и го раздаватъ по роднинитѣ и съсѣдитѣ си. Женитѣ имъ правятъ баници и други ясте, ходятъ на мандритѣ и *ломѣтъ*, за да бѫдѫтъ овцетѣ плодородни, млѣчни и здрави прѣзъ лѣтото. На кръстникътъ даватъ плешка отъ курбаньтъ, хлѣбъ цѣлъ, сирене и млѣко.

„КУНАРЬ“.

9й Юниий.

Тоя день праздноватъ за конетѣ за *напуръ*, който работи ще ся порѣже или напори, било отъ домашнитѣ било отъ добитъкътъ.

„ВАРТУЛУМѢЙ“.

11й Юний.

Праздноватъ твърдѣ строго и Помацитѣ. Нищо жѣлѣзно не пипатъ, *да са ни лйоска*, да не вали градъ.

„АХРѢЙ“

12й Юлий.

Който работи, *хоахрѣ*, вали градъ или силенъ порой.

„ЛИСѢЙ“

14й Юлий.

Който работи тоя день, *аку̀ гу ни флиши ду въчѣроа, ду гудината щѣ гу флиши*, т. е. ако не го сполѣти зло или болесть до вечерьта, до годината безъ друго ще му ся случи нещастие, а най много по лицето си ще ся повреди нѣщо

„ПЛАТѢЙ“

15й Юулий.

На тоя день, нищо не бива да ся работи, защото *силатъва*, ще му загине нѣщо, или самъ ще ся *крати*, ще умрѣ. Жена ако омие тоя день дѣтето си, до вечерьта ще ѝ загине.

„ЙѢНЮФЪ-ДУНЬ“

24ий Иуний.

Срѣщу тоя день, момичетата набиратъ *брешнѣль* и едно особно бѣло цвѣтѣ, което наричатъ *Йънюска китка*,

Йѣнювичька и всяко момиче си извива по една китка и туря на нея прьстеньтъ си или нѣкой другъ бѣлѣгъ, за да си к познава. Надвечерь, двѣ момичета землтъ едно котле, *харкума* и занисатъ отъ рѣката или изворътъ *малчѣшина вода*, (не продумуватъ никому доклѣ я донесжтъ). Слѣдъ това ся събиратъ на нѣкоя *цала коаща*, турятъ китките въ бакърчето, покриватъ го съ аленъ поясъ, заключятъ го съ куфаръ и го поставятъ въ расцьвтенъ тръндафель да прѣстои прѣзъ нощьта. Утриньта въ зори землтъ бакърчето и го поставятъ на срѣдъ дворътъ, играятъ хоро около него и пеятъ тия пѣсни:

1

Вила са лоза вилува
Около града Крушюва
Ни билу лоза вилува,
Билу іе Йѣнкѣ дѣвойка,
Ду Милушѣ стуѣшѣ,
И на Милушѣ думашѣ:
Агà дойдитѣ свàтувѣ
Милушю мой пубрàтимѣ,
Млогу свàтувѣ йолатѣ
Дубрà самъ дàра готьвила:
Фсѣкѣму свàту пу конѣ
Старѣму свàту два конѣ.
Кумѣ хи дюльбѐнь махрамоа,
На бѣлйѣ-нъ Дунавъ бѣлѣна,
На мàламнинѣ кàмѣнѣ
Сасъ срѐбарни-нѣ копанѣ.

2

Момѣ, мари, мàшька момѣ,
Лѣту-ну са изминова,
Китьки-нѣ ти прицвѣтѣвать,
Ти нищéшь ли да са главишь?
Ща са глàвѣ ща са жѐнѣ
За хажиѣ за бульйѣринъ.

3

Нувà ли е Кèрину любѣ
Дèну носи широки ракàвѣ,
Дèну йѣзди конь за хильйѣда
И уружйѣ за друга хильйѣда.

4

На бѣлйѣ-нъ Дунафъ дѣвойки
Бѣли-нѣ платнà бѣлеха,
За дàрувѣ хи готьвѣха.
Най мàличька-на дѣвойка,
Най млогу платна бѣлѣшѣ.
„Хайда ма майчю оглави
На маличька-на дѣвойка,
Чи си смѣ лика прилика,
Кайну два цвѣта цвѣтèни,
Кайну два строака бусильчѣкъ.
„Сину лю йѣмой сину лю,
Йѣ та ща сину углави,
Ала е тèбе ни дàватъ.
Тиѣ іе даватъ другйѣму,
Другѣму фафъ другу селу.
„Поди хми речи малѣ лѣ,
Ага іе мèнѣ ни даватъ
И нему да іе ни даватъ,
Ага іе менѣ усилну
И нему да іе усилну“.

5

Мийни ми мийни, Стойкѣ
Присъ дюкѣньйѣ-ну, Стойкѣ
Присъ чѣршийка-на, Стойкѣ
Или срамъ та іе, Стойкѣ
Утъ уфчѣрѣ-нѣ, Стойкѣ?
Утъ кѣхѣé-нѣ, Стойкѣ.
Кѣхѣе-нѣ са мои-нѣ брáтйѣ
Брàтучѣдѣ ми са уфчерѣ-нѣ.

Слѣдъ испѣванието на пѣснитѣ, една стара жена отваря бакърчето, изважда киткитѣ на една кърпа, а съ водата ся омиватъ всичкитѣ момичета прѣкрьстятъ ся и казватъ: *дай ни Божѣ здравйѣ, и ду гудина сасъ здравйѣ.* Тогава жената закрива китките и безъ да гледа на тѣхъ бърка съ ржката и изважда по една китка и *нарица*: *кутрату щѣ да зоамѣ хажиѣ, нехината китка да излѣзе.* Тъй на всяка китка нарича по нѣщо все добро и на която мома ся случи китката, такъвъ ще бжде и мжжьтъ ѝ. Тъй наричатъ и момчета, които вземжтъ участие въ киткитѣ и турятъ свои китки. Тия китки ги скриватъ и се иматъ за лѣкъ при кожни бокѣсти — *исииъ, гриiъ, краста* и др.

„ПРУКОПЪ“

8й Юлий.

Тоя день празднуватъ за порѣзвание. Който работи *ни прукопцува*, не спори му нищо и не напредва

„СВ. КИРИКЪ“

15й Юлий.

Празднуватъ за дѣцата, да ги не намиратъ болести.

„СВ. МАРИНА“

17й Юлий.

Тоя день ся празднува много строго за змиитѣ. Конци, въжа, косми не пипатъ, защото змиитѣ тогава изобиловатъ.

„ИЛИНЪ-ДѢНЬ“

20й Юлий.

Тоя день празднуватъ и колятъ на високи бърда курбанъ за дъждъ.

„ЙЪГУСЪ“

1й Августъ.

Тоя день праздчуватъ за болести и всѣкой изида по една *скилида* чесновъ лукъ да го не хваща треска. Прѣзъ тоя мѣсецъ не кроятъ дрѣхи, не годяватъ се и не ся женятъ. Августъ ся счита за не щастливъ мѣсецъ.

„ГУЛѢМАТА ЧЙОРКВА“

15й Августъ.

Вечерьта и утриньта, всяка домакиня носи по едно паниче медъ и петохлѣбие въ черквата и *ломятъ за Свъта Бугродица.* Въ кѫщитѣ ся събиратъ поредъ по нѣколко кѫщи и *ломятъ* прѣзъ деньтъ и ся гощаватъ.

„ИВАНУВА ГЛАВА“

29й Августъ.

Тоя день празднуватъ и постятъ и не ядѫтъ дрѣнки, заштото тоя день сѫ отсекли главата на Св. Ив. Крьстителя и я хвърлили ужь въ дрѣнъ.

„УСТИНА“

1й Септемврий.

Празднува се много строго за дивечьтъ. Ножици не отварятъ да рѣжатъ за *да са ни утварятъ на воалкувътъ устата.*

„МАЛКАТА ЧЙОРКВА„

8й Септемврий.

Тоя день утриньта ломять за Св. Богородица.

24тй 25ий Септемврий

Тия дни празднуватъ и ги казватъ *завалька*, за вълцитѣ и труднитѣ жени да не хвьрлятъ дѣцата си.

„СВ. ТУМА„

6ий Октомврий

Праздникъ на дюлгеритѣ. Домакинитѣ имъ носятъ петохлѣбие въ черква, ломятъ въ домоветѣ си и имъ ходятъ по визити. Ап. Тома ся почита отъ дюлгеритѣ за *закрилъникъ* на занаятътъ имъ, за това го и празноватъ тържественно.

„ПЙОТКУФЪ-ДѢНЬ“

14ий Октомврий.

Празднова ся за лудость. Който работи, полудява. Тоя день овчяритѣ пущатъ въ овцетѣ кочюветѣ (*мжжкитѣ*) *да са марлйотъ*. До единъ мѣсяцъ догдѣ ся отлъчятъ кочюветѣ, не лепятъ огнищата си и нищо калено не пипатъ. Овчяркитѣ пекътъ пити, дробятъ ги и ги поливатъ съ масло *смидалъ*, и събиратъ роднинитѣ си и ломятъ.

„ДИМИТРУФЪ-ДѢНЬ„

26ий Октомврий.

И тоя день ся казва *иоарва чйоркви*, защото тия които сж оженени прѣзъ лѣтото, носятъ баници и хлѣбове въ черквата прѣзъ деньтъ и ломятъ и раздаватъ на роднинитѣ си, както и на Георгевъ день. Тоя день е сроковий день на всички калфи, чираци, шигърти и др. слуги. Тоя день си излизатъ отъ господаритѣ си, тоя день ся и уславятъ. Ломятъ домакинитѣ у дома си за здравие на съпрузитѣ си, затова го и казватъ *моаскѣ* праздникъ.

„СВѢТИ ВРАЧЬ„

1ий Ноемврий

Праздноватъ за болеститѣ.

„СВ. АДРѢЙ“

30ий Ноемврий.

Тоя день готвятъ ястие отъ всичко, що има въ кѫщи *да напъдрьва*, за плодородие. Пекѫтъ пити и турятъ въ тѣхъ пари, да ся множатъ паритѣ. За тоя день казватъ: *дънйотъ напъдрьва колкуту иросьну зоарну, пак на Сурувакъ колкуту Елъньъ*,

„СВ. ВАРВАРА“

4ий Декмврий

Тоя день варятъ чюкана пшеница, като коливо въ всяка кѫща, пекѫтъ пита и правятъ двойна свѣщь *зивар*ъ, която свиватъ на колело. Тая свѣщь палятъ когато поставятъ трапезата да ломятъ и кадятъ тимиянъ. Питата е прѣсна и я ломятъ за шарката, *сиипката*. Свѣщьта скриватъ и ся казва *Варварцка свьшь*; тя ся има за лѣковита и когато да ражда жена или отъ добитъкътъ, когато гърми много, когато завали силенъ дъждъ или градъ, запалватъ я. Не бива кѫща безъ такава свѣщь и цѣлата година трѣбва да ся намира. И тоя день не пипатъ червенъ конецъ за змиитѣ. Риба уловена тоя день о... рѣката ся има за много цѣровита по болеститѣ на добитъкътъ, да ги напояватъ отъ нея, турятъ въ кърмило и други.

„СВ. САВА“

5ий Декемврий

Отъ всяка кѫща носятъ коливо въ черквата вечерьта и *чйонатъ* за Св. Никола. Новоожененитѣ носятъ голѣми колива и голѣмъ хлѣбъ, отъ когото попътъ не рѣже *урьска*, а си зема отдѣлно направенъ за него хлѣбъ. Бабата ломи хлѣбътъ.

„НИКУЛЬ ДѢНЬ“.

6ий Декемврий.

Тоя день варятъ риба и ломятъ на трапезата за Св. Никола.

„СВ.СПИРИДОНЪ“

12ий Декемврий.

Тоя праздникъ е на бакърджиитѣ, калаиджиитѣ и златаритѣ· Домакинитѣ имъ носятъ петохлѣбие и ломятъ за *сиорина*, ходятъ имъ по визита.

„СВ. ИГНАТЪ“

20ий Декмврий.

Тоя день казватъ е *завило да ражда* Св. Богородица, затова женитѣ го празднуватъ много строго. Тоя день *скитахсуватъ*, внимаватъ, най напредъ утриньта какъвъ човѣкъ ще влезе въ кѫщи. Радватъ ся много когато влезе женско, защото показва плодородие. Празднова се за огнь Св. Игнатъ ся счита за прѣдставитель и стопанинъ на огньтъ и който не празднува, *ни тачи*, ще го сполѣти бѣда отъ огнь.

„СВѢТА ЧЙОРНѢ (ЧѢРНОРИЗЙѢ)“.

22ий Декемврий

Празднуватъ за здравието на съпрузитѣ. Която жена работи, казватъ:*щъ са пучьрни, аку не ду вьчероа, ду гудината*, т. е. ще умре стопанътъ ѝ.

„СУХА КОЛАДА“

24ий Декемврий.

Малкитѣ дѣца тоя день отъ зори ходятъ съ торбити изъ кѫщитѣ и на дворътъ викатъ *Кулѣду, Кулѣду*! а домакинитѣ ги даряватъ съ орѣхи, колачета и други работи за ядене. Домакинитѣ тоя день приготватъ ястията за другий день.

Прѣди 20 години е имало обичаятъ, да ся събиратъ по четире момци и ходяли изъ кжщитѣ да пѣятъ. Когато отивали на дворътъ извиквали на домакинитѣ: *да славитъ ли или да славимъ?* ако домакинитѣ нежелаяли да имъ пеятъ, дарявали ги и имъ казвали; *да славимъ*! Ако ли желаяли да имъ пеятъ, дярявали ги и имъ казвали; *да славитъ*. Тогава испѣвали по една пѣсень, като глѣдали да бжде спорѣдъ занаятътъ и желанието на домакинитѣ. Ако въ кжщата е имало малко момче, пеяли слѣдующата пѣсень:

1

Стапи нинѣ, гуспудинѣ
Чюли смѣ та, та смѣ душли
Дубри гостѣ кулѣдарѣ,
Имашь сина бѣлѣжитѣкъ
Пишѣ му са царь да боаде.
Ала ми іе маличичѣкъ,
Маличичѣкъ глупавичѣкъ
Той ни може конь да йѣха
Конь да йѣха и уружи
И ниможѣ воскѣ рѣди.
„Дай гу дай гу, станѣ нинѣ,
Фана му, щимъ ду труица
Ду труица млади момци,
ІЕдинъ му щѣ конь уружи,
Друкъ гу щѣ на конь вазсѣди
Третйѣ-нъ му щѣ воскѣ рѣди
Стани нинѣ гуспудинѣ
Тебѣ пѣемъ, Бога молимъ,
Колку-ну звѣзди ф' горну нéбу
Толкува здравйѣ сомува дому
И на маличку и на гулѣму,
На Ступанѣ, на зигварѣ.

Гдѣто имало момъкъ, пеяли:

2

Зора са іе зазорила,
Изъ гиздава Власка земѣ
Ние́ било йѣсна зора
Йѣм' іе било дубоаръ юнакъ,
Дубоаръ юнакъ с' боарза конѣ,
Конѣнъ диха зора фдига,
Юзда-на му слоанцѣ грѣе,
Петальки му, мѣсѣчинка.
Стани нинѣ, гуспудинѣ
Те́бѣ пѣемъ и пр.

Гдѣто е имало мома:

3

Израслу іе пукрай морѣ,
Пукрай морѣ рѣдумъ борйѣ
Рйотъ юнаци, рйотъ дѣвойки,
Руса дѣвойка даръ дарова,
Ду сичкѣхъ хи даръ дусоса,
Ду любѣ хи даръ нисоса,
Руса си му йодрумопѣ:
Йола любѣ ютрѣ вечѣръ,
Ща та дарѣ чйорни йочи,
Чйорни йочи бѣлу лицѣ.
Стани нинѣ. гуспудинѣ,
Тебѣ пѣемъ, и пр.

Когато домакинь-тъ е билъ овчяръ:

4

Стани нинѣ, гуспудинѣ,
Чюли смѣ та, та смѣ душли,
Дубри гостѣ, кулѣдарѣ,
По дубоаръ ти хаберъ носимъ,
Утъ пулйену шириние-ну,
Уфчици са разйѣгниха,

Фсе уфчици ваклушѣнки;
Кузици са разйѣриха,
Фсе кузици правурошки;
Кравици са растелиха,
Фсе паньковѣ благуславни;
Кубильки са разждрѣбиха,
Фсе кубильки златогривни
Стани нинѣ, гуспудинѣ,
Тебѣ пѣемъ и пр.

Слѣдъ испѣванието на пѣснитѣ, дарявали ги съ свинско мѣсо, печево, и други работи за ядение. Вечерьта срѣщу Колѣда, залагатъ (пънь) на огнището, който трѣбва да гори до Водици. Тогава му сьбиратъ пепельта и ся има за цѣрь при разни болѣсти посипвание градинитѣ, за прѣдпазвание отъ въсеници.

„БУГАНИТѢ ДЕНѢ“

Отъ 24ий Декемврий, до 5ий Януарий, днитѣ сѫ казватъ *бугани денѣ*, защото тия дни само, въ годината ходятъ изъ улицитѣ *буганцитѣ*, и когото намеряли нощѣ на пѫтьтъ, завличатъ го съ себе та го изядатъ, или го нахранватъ съ човѣшко месо та става и той като тѣхъ. Затова прѣзъ тия вечери, отъ рано ключатъ кѫщитѣ, вечерь до пѣтли никой не излиза изъ кѫщи. *Буганцитѣ* сѫ чудовища нощни, хора страшни съ по едно око и съ по една нога, голи. Жилищата имъ сѫ стрьмпитѣ пещери, гдѣто хора не ходятъ и гласътъ на пѣтеьтъ ся не чюе. Буганцитѣ ходятъ нощѣ, и щомъ попѣятъ пѣтлитѣ, изгубватъ ся. Слѣдъ заминованието на свѣщенникътъ съ свѣтената вода на 5ий Януарий, изъ кѫщитѣ и тѣ сѫ изгубватъ и не излизатъ вече.

„БРУЕНИТѢ ДЕНѢ“

Щомъ влезе месяцъ Мартъ, наставатъ *бруенитѣ денѣ*, които сѫ неопределенно число. Първий день си е Мартъ,

а послѣдующитѣ всякой день *нарицатъ* за съсѣдкитѣ и други жени и фамилии. Напримѣръ, вторий Мартъ нарекжтъ за едикоя си фамилия, и ако тоя день врѣмето е ясно и добро, то и тая фамилия е добра, мирна и безъ врѣда. Ако врѣмето е дъждовно, тогава е знакъ че е не добра, ако е мразъ, строга и злобна къмъ другитѣ. Съ една речь, по врѣмето на тия дни, опрѣдѣлятъ характерьтъ и поведението си едни други. Въ всяка махала, въ всѣка кжща си *нарицатъ* за която фамилия искатъ. Освѣнъ това, първитѣ седемъ дни опрѣдѣлятъ и седемьтѣ лѣтни мясеци, какво ще бжде врѣмето прѣзъ тѣхъ. Първий Мартъ си е за месяцъ Мартъ вторий за Априлий и т. н. до седмий за Септемврий. Ако първий день е дъждовно врѣмето, то цѣлий месяцъ Мартъ ще бжде дъжделиво. Ако е мразъ, то цѣлъ Мартъ ще бжде врѣмето мразовито и т.н. Същото *нарицатъ* за зимата и зимнитѣ месяци прѣзъ първитѣ дни на Септемврий. Прѣзъ *бруенитѣ денѣ*, домакинитѣ не работятъ нѣкои домашни работи. Напримеръ, прѣзъ тѣхъ не шиятъ и не кроятъ за домашни дрѣхи, не искарватъ торъ за нивитѣ и др.

„БАБИНИ ДЕНѢ“.

Послѣднитѣ два дни на месяцъ Мартъ сж казватъ *бабини денѣ*, защото тѣхъ ужь Марта заела отъ Февруарий за да си отмъсти на бабата съ стадото въ планината. Затова Февруарий е отъ два дни по малъкъ отъ другитѣ прѣзъ годината месяци.

“МЙОСНИЦА“ “СИРЬНИЦА“.

Месопустъ. Сиропустъ.

Инакъ ся казватъ въобще *пустувѣтѣ*, месопустъ, *малкиѣ пусъ*, сиропустъ, *гулѣмиѣ пусъ*.

Момитѣ и момцитѣ и прѣзъ двѣтѣ недѣли, вечерьта въ тьмно, на само и тайно, на долътъ или рѣката, правятъ съ дрьвце принга, мостче, и ся вращатъ отъ друго мѣсто. Прѣзъ нощьта, който момъкъ ще я земе, или

която мома ще го земе, ще го прѣвѣде на сънъ прѣзъ мосчето, По това гадаятъ момитѣ и момцитѣ за бѫдѫщитѣ си другари. Освѣнъ това, вечерьта когато ломятъ да ядѫтъ, първитѣ залъзи отъ ястието, момитѣ и момцитѣ прѣварятъ отъ другитѣ да земѫтъ най напредъ, скриватъ ги и ги турятъ подъ възглавницитѣ си, и на сънътъ ще видятъ тоя юнакъ, или тая мома, която ще земѫтъ за бѫдѫщи другаръ или другарка. Тия дни излизатъ и старо и младо на хорото и всякой ако не повече, то поне единъ пѫть ше обиколи хорото, да поиграе колкото старъ и да е, за да ся роди коноплътъ. Вечерьта направятъ отъ тѣсто змия и я испичятъ въ тавата подъ баницата и я ломятъ задъ вратата мълчешкомъ и казватъ: *ага йѣ змиѣ иутъ камънъ, пакъ йѣ да самъ вархъ камънъ.* За тия вечери, по нѣколко фамилии въ една махала, съседи или роднини, се сабиратъ по редъ въ една кѫща, една година въ една кѫща, друга въ втората; единий постъ, Мѣсопустъ въ една, а на Сиропустъ въ втора и *загувъватъ напѣдно*. Всякоя фамилия събере домашнитѣ си всички и ястията и отидатъ на опрѣдѣленята кѫща; тамъ пеятъ, играятъ и ся веселятъ до срѣдъ нощъ и ся разотиватъ послѣ. На Сиропустъ прѣзъ деньтъ, ходятъ по роднинитѣ си, у кръстникови, у братия по голѣми, у сестри, у родители и др. съ по едно шише ракия, черпятъ ся, цѣлуватъ ся въ рѫка и ся прощаватъ. По малкитѣ ходятъ па *ирошка* у по голѣмитѣ по възрастъ. Ако нѣкои сѫ се карали, непрѣменно трѣбва да ся намерятъ тоя день и да ся прощаватъ. На трапезата дѣцата врързватъ за конецъ варени яйца и ги люшкатъ въ устата на старцитѣ, това казватъ *хлацканйѣ*.

Освѣнъ това, отъ прѣди нѣколко дни напрѣдъ, момитѣ, момцитѣ, дѣцата, а нѣгдѣ и старитѣ, въ всяка махала, събиратъ и нанисатъ отъ гората по много хвойна. Щомъ ся мръкне, запалятъ я на огнь въ една градина и горятъ я на голѣмъ огнь до срѣдъ нощъ. Това казватъ *орадиѣ*.

Слѣдъ като вечерятъ излизатъ всички и стари и млади, всякоя махала на своята си *орадиѣ*, пеятъ и играятъ

около огньтъ съ гайда хоро. На това хоро пеятъ слѣдоющитѣ пѣсни:

1

Уралъ дѣду на̀ ливадйѣ,
На ливадйѣ на зѣлену.
Фчюлу му са ф' селу хору,
Ф' селу хору ф' селу моми;
Та распрйогна волувѣ-нѣ,
Устави хи на ливадйѣ,
Волувѣ-нѣ ревнуваха.
Урала-на скрипнуваха.
Че утидѣ на хурону,
Та са фати ду моминѣ,
И си пита малки моми:
„Хубафъ ли самъ малки моми,
Хубафъ ли самъ за галѣнйѣ?
„Хубафъ ми си мили стрики,
Да ти ние бѣла брада,
Бѣла брада жйолти зоабѣ,
Чи са воарна утъ хуро-ну.
Та утидѣ у дума му,
Та устрига бѣла брада,
И ихчюка жйолти зоабѣ,
Ритна баба затъ вратана:
„Умри бабу с' денѣ и бисъ денѣ,
Мень си галятъ малки моми,
Хемъ ма галѣтъ китьки даватъ.
Пакъ са воарна на хурону,
Чѣ си пита малки моли:
„Хубафъ ли самъ малки моми,
Хубафъ ли самъ за галѣнйѣ,
За галѣнйѣ за зиманйѣ?
„Хубафъ ми си мили дѣду,
Кайну котѣ угурѣлу,
Кайну гоарнѣ кашиварну,
Кайну кутѣлъ бисъ упашка,
Кайну коаса гарагашка.

Чи са пусна утъ хурону,
Та са воарна у дума му:
„Стани бабу ни умирай,
Менѣ моми насмѣхъ думатъ,
Насмѣхъ думатъ потсмѣхъ зиматъ.

2

Пазарихъ са пазарихъ,
Попу гоаски да пасамъ,
За нидѣля просура,
За мѣсѣцанъ четѣри:
Уткарахъ хи на блату,
Легнѣхъ чѣхчйокъ да поспѣмъ,
Третйѣнъ день са разбудихъ,
Чи ми найдахъ патькѣмъ-нѣмъ,
На патькѣмъ-нѣмъ главинѣ,
И гоаскѣмъ-нѣмъ нугинѣ.
Чи ми видѣхъ попище,
Сасъ краставу конище,
Сасъ шипкуву проачищѣ,
Правѣ нахъ мень варвѣшѣ;
Ага ма удриѣшѣ,
Та карфчица пускашѣ;
Ага ма зафторѣшѣ,
Кужица утпарѣшѣ
Утъ тамъ му са испуснахъ,
Ни ма пцуахта стигашѣ,
Ни ма плѣтйê здоарьжѣшѣ.
Главоана ми тоатрѣшѣ
Кайну ф' тиква орѣхи,
Забенѣ ми хлацкаха,
Кайну селцка мельница,
Нуги-нѣ ма барждѣха,
Кайну коса раждива.

3

Прела Райкѣ три гудини,
Та напрѣла три врѣтѣна

Т' вариха хи на кула-на,
Кула-на ми скрипнувашѣ,
Волувѣ-нѣ ревнуваха;
Та ги носи ф' касабоана,
Срйошнаха иѣ ду две мишки,
Райкѣ си хми одрумонѣ:
„Мари мишки мои друшки,
Видѣхтѣ ли мотукъ старца?
„Райкѣ Райкѣ пуста Райкѣ,
Видѣхмѣ гу долу долу,
Долу долу ф' вуденица,
Роака му бѣ помѣтачька,
Нога му бѣ затаптачька.

„ТОДУРОСКА СРѢДА“

Срѣда слѣдъ Сирница.

Тая утрина домакинитѣ пекътъ пити и колачета и ломятъ въ черквата и си раздаватъ по мѣжду си за душетѣ на умрѣлитѣ. Тоя день празднуватъ.

„ТОДУРОСКИ ПЙОТАКЪ.“

Петъкъ слѣдъ Сирница.

Вечерьта срѣщу сѫбота, носятъ коливо въ голѣмъ сѫдъ новоожененитѣ, и петохлѣбие всичкитѣ и ломятъ въ черквата *за конщку и ступанщку здравйѣ*.

„ТОДУРОСКА СОАБУТА„

Сѫбота слѣдъ Сирница

Домашнитѣ въ всяка кѫща ломятъ у дома си. Вечерьта квасятъ въ вода грахови зърна, нанизватъ ги наконци и ги окачватъ на дѣцата по рѫцетѣ, по шиитѣ, а дѣцата едни други си ги крадѫтъ, *цѣлуватъ ги* и ги ядѫтъ. Това ся прави за да не хапятъ бълхитѣ.

„ЛАЗАРИЦА“

Лазарево Въскресение

Ломятъ и раздаватъ колачета за *свѣтекъ Лазара*.

„ВИЛИКЪ ЧЪТВОАРТАКЪ.“

Великий Четвъртъкъ

Утриньта ставатъ рано и ся омиватъ съ росата по трѣвата, или съ вода, въ която има наквасенъ здравецъ заздравие. Тоя день пекътъ хлѣбоветѣ и *куклитъ*, (хлѣбъ на срѣдата съ забито червено яйце). Вапсватъ яйцата и пьрвото вапсано яйце, обиколятъ лицето си всичкитѣ домашни и казватъ: *живо здраву чьрвену йъчинку*. Когато кокошка снесе тоя день яйце, вапсватъ го и го занисатъ въ черквата въ олтарьтъ да прѣсѣди до Великъ день, послѣ го зиматъ и го турятъ въ нивитѣ, или въ кѫщи за плодородие и *да умъта градушката*, (дане вали градъ). Свѣщьта съ която тоя день свѣтятъ въ черквата, скриватъ я за цѣлата година и когато загърми силно, или завали градъ или силенъ дъждъ, запалятъ я въкѫщи да спре, и я турятъ на *иристйота*, триножникътъ на капкитѣ.

Тоя день правятъ въ всяка кѫща *кушърьта*. Това е единъ голѣмъ хлѣбъ отъ чисто пшеничено брашно, нашарена съ тѣстови пръчици и кръстчета и съ забити на нея отъ 6 до 20 яйца. Тоя день *чйонатъ* за душитѣ, защото казватъ, че тоя день Господъ отваря и пуща на свобода душитѣ, и на Спасовъ день пакъ ги затваря.

„ВИЛИ—ДЪНЬ.“

Тоя день утринъта отъ черква, всякой ще си занесе у дома си запалена свѣщьта, и тамъ и на четиретѣ ѫгли въ кѫщи ще я допира до стѣнитѣ и на четвъртий ѫгль ще я угаси. Това правятъ да не хапятъ бълхитѣ. На трапезата ломятъ *кушърьта* и на всякиго отъ домашнитѣ даватъ по единъ късъ съ по едно яйце, а отъ останалата даватъ когато дойдатъ госте. Прѣзъ деньтъ всякоя домакиня, съ съпругътъ си, зема два голѣми хлѣба, *кукли*, съ по двѣ на тѣхъ или по четире яйца, една баница, нѣколко червени яйца и бъклица съ вино и отиватъ пьрво у кръстникови та имъ даватъ хлѣбоветѣ и по двѣ или повече яйца на всичкитѣ, което

казвать *христосуванйѣ*, а хлѣбоветѣ съ баницата казвать *сиръдавакъ*. Тамъ ги гощавать и имъ повръщать и тѣ хлѣбове безъ баница и имъ давать яйца. Сѫщий *сиръдавакъ* носять на по голѣмитѣ си братя, сестри родители, девери и други роднини. Тоя день въ която кѫща отиде човѣкъ, давать му яйца и му поставять ясте.

Дѣцата тоя день ся чюкать съ червени яйца, *боръть*.

„БѢЛЪ ПУНЬДѢЛЬНИКЪ".

Слѣдъ Томина недѣля, понѣдѣлникъ, казвать, *бълъ пунъдълникъ*. Тоя день ся счита за най щастливъ прѣзъ цѣлата година, и каквато работа ся направи тоя день, е щастлива много. Затова казвать *на бълъ пунъдълъникъ сиури за цага гудина*. Домакинитѣ ставать рано и всички ся надспреварять да работять.

„СУХЪ ТОРНИКЪ".

Другий день, вторникъ, ся казва *сухъ торникъ*. Тоя день, когато запредѫть, окачвать зелена коприва на хуркитѣ, за *да ние суха рабутата*. Не шиять и не кроять дрѣхи за домашнитѣ. Тоя день не перѫть дрѣхи.

„СПАСУСКИ ЧѢТВОАРТАЦИ".

Отъ Великъ день, до Спасовъ день, тия четвъртъци не тъкать дрѣхи съ копанъ, не носять мотики изъ градинитѣ, не прѣдѫть, не тъчять и не шиять, за да не вали градъ. Всякой четвъртъкъ варять каша, съ масло и *чйонатъ за душетъ*.

„ПѢРПѢРУГИ".

Когато лѣтото е сухо, има суша, тогава двѣ момичета са забрадять съ бѣли кърпи, и ходять изъ кѫщи въ кѫщи и пеять на двороветѣ, като играять хоро сами. Пеять тая песѣнь:

Пѣрпѣругу ругу
Лѣтна пролѣтѣшна,
Щу пу дворѣ ходишь
Та са Богу молишь?
Божѣ лѣ Госпудю
И Свѣти Илиѣ,
Да летнѣ русица,
Да са руди просу,
Просу и пчиница
И лѣтна рашчица,
Да виемъ кулаци,
За Свѣтекъ Илиѣ.

Тогава имъ наливатъ вода връзъ главитѣ на всяка кѫща и имъ даватъ брашно, фасулъ и др. Съ тѣхъ ходятъ други момчета та сабиратъ брашното, и когато свършятъ, испекътъ брашното на хлѣбове, сварятъ фасультъ, и поставатъ трапеза на нѣкой кръстопѫть и който замине, даватъ му ястие за Свѣти Илия. Това правятъ да вали дъждъ и казватъ момичетата, които пеятъ *пѣрпѣруги*.

Мѣсацитѣ какъ казватъ въ Ахѫ-Челеби.

Яноарий,	казватъ	Гулѣминъ.
Февроарий	„	Малькинъ.
Мартъ	„	Марта.
Априлий	„	Лоашьку.
Май	„	Йочьку.
Иуний	„	Тодуроскѣ.
Иулий	„	Петрускѣ,
Августъ	„	Йѣгусъ.
Септемврий	„	Руѣнъ.
Октомврий	„	Димитрускѣ.
Ноемврий	„	Гѣрьгйоскѣ.
Декемврий	„	Никулцкѣ.